

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

POSEBNOSTI NOTRANJE REVIZIJE V BANKAH

Ljubljana, oktober 2003

DARIJA KVARTIČ

IZJAVA

Študentka Darija Kvartič izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Hočevar Marka in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis:
Darija Kvartič

KAZALO

1. UVOD	1
2. OPREDELITEV NOTRANJE REVIZIJE	2
2.1. REVIDIRANJE KOT DEL NADZIRANJA.....	3
2.2. VRSTE REVIDIRANJA.....	4
2.3. POVEZANOST IN RAZLIČNOST ZUNANJEGA IN NOTRANJEGA REVIDIRANJA	6
2.3.1. Povezanost notranjega in zunanjega revidiranja na podlagi Mednarodnih standardov revidiranja.....	7
2.3.2. Povezanost notranjega in zunanjega revidiranja na podlagi Standardov notranjega revidiranja.....	7
2.4. DELOVANJE, CILJI IN NALOGE NOTRANJEGA REVIDIRANJA.....	8
2.5. ORGANIZACIJA SLUŽBE NOTRANJE REVIZIJE.....	9
2.6. NOTRANJE KONTROLE.....	10
3. NADZOR BANČNEGA POSLOVANJA	12
3.1. FINANČNI TRG.....	12
3.2. FINANČNE INSTITUCIJE	13
3.3. POSLOVNE BANKE	14
3.4. BANČNIŠTVO V SLOVENIJI	15
3.4.1. Razvoj bančništva v Sloveniji.....	15
3.4.2. Zakonodaja na področju bančništva v Sloveniji	16
3.4.2.1. Zunanji nadzor nad poslovanjem bank v Sloveniji.....	17
3.5. POSEBNOSTI RAČUNOVODSKIH IZKAZOV	18
3.5.1. Bilanca stanja	18
3.5.2. Izkaz uspeha	20
4. POSEBNOSTI NOTRANJE REVIZIJE V BANKAH	22
4.1. ZAKONSKA UREJENOST	22
4.2. PREGLED IN OCENJEVANJE PRIMERNOSTI IN UČINKOVITOSTI	23
SISTEMOV NOTRANJIH KONTROL	23
4.3. NOTRANJA REVIZIJA IN OBVLADOVANJE TVEGANJ V BANKI	25
4.3.1. Vrste tveganj pri poslovanju bank in njihovo obvladovanje.....	25
4.3.1.1. Kreditno tveganje	26
4.3.1.2. Tveganje obrestne mere	31
4.3.1.3. Likvidnostno tveganje	31
4.3.1.4. Tečajno tveganje	32
4.3.1.5. Politično tveganje.....	33
4.3.1.6. Tehnološko in operativno tveganje	33
4.3.2. Vloga notranje revizije pri zmanjšanju tveganj.....	33
4.4. NOTRANJE REVIDIRANJE RAČUNOVODSKIH IZKAZOV V BANKAH.....	35
4.4.1. Notranje revidiranje bilance stanja banke	36
4.4.1.1. Notranje revidiranje sredstev banke.....	36
4.4.1.2. Notranje revidiranje obveznosti do virov sredstev banke.....	39

4.4.1.3. Notranje revidiranje možnih obveznosti banke.....	40
4.4.2. Notranje revidiranje izkaza uspeha banke.....	41
4.5. NOTRANJE REVIDIRANJE IN POROČILA BANKE	41
5. SKLEP.....	42
6. LITERATURA	44
7. VIRI.....	45

KAZALO SLIK

Slika 1: Razvrstitev revidiranja na podlagi ciljev delovanja.....	4
Slika 2: Razvrstitev revidiranja na podlagi povezanosti posameznika ali skupine, ki opravlja revizijo z gospodarsko družbo, katere uradne trditve revidira.....	5
Slika 3: Primer organiziranosti službe notranje revizije kot štabne enote v »nerazčlenjeni« gospodarski družbi	10
Slika 4: Povezanost med suficitnimi in deficitnimi gospodarskimi celicami.	13
Slika 5: Bilanca stanja banke	19
Slika 6: Izkaz uspeha (brez podrobnejše razčlenitve posameznih postavk).....	21
Slika 7: Povprečna struktura sredstev bank v Sloveniji stanje na dan 31.12.2001	36

1. UVOD

Danes se povsod v poslovnem svetu njegovi udeleženci srečujejo z različnimi, med njimi tudi novimi, oblikami tveganj, ki bolj ali manj vplivajo na njihovo uspešnost. Tveganje je sestavni del poslovanja in izpostavljeni so mu lastniki gospodarskih družb, njihovi menedžerji, zaposleni, upniki in država. Njihov skupen cilj je omejiti tveganja in v ta namen uporabljajo različne metode in pripomočke.

Tudi na slovenskem trgu se banke srečujejo z vse večjo konkurenco, z vse bolj zapletenimi in tveganimi finančnimi storitvami ter tehnologijo. Da so banke pod vplivom čedalje bolj zapletenih oblik tveganj, ki vplivajo na njihovo uspešnost in varnost premoženja, se zaveda tudi Banka Slovenije, ki nadzira njihovo poslovanje. V ta namen izdaja Banka Slovenije priporočila in predpise o upravljanju z bančnimi tveganji, o oblikovanju ustreznega kapitala banke, ki naj bi zadostoval za pokritje tveganj, s katerimi se banka sooča, o predložitvi ustreznih poročil, obrazcev, s pomočjo katerih nadzoruje poslovanje bank. Cilj nadzora ni le uspešnost posamezne banke, temveč celotnega bančnega sistema.

Največji oz. najpomembnejši del poslovanja banke še vedno predstavlja naložbena dejavnost, zato je zelo pomembno, da banke pri odločitvah o svojih naložbah dobro preverijo, kakšno je tveganje pri odobritvi le-teh. Pomembno je, da izdelajo kvalitetno kreditno analizo komitenta, na podlagi katere se odločijo o višini, ročnosti in zavarovanju naložbe ter ob kakšnem tveganju so naložbo sploh pripravljene izpeljati.

Pomembno vlogo pri pravočasnem odkrivanju in odpravi napak ima služba notranje revizije. Le-ta je zadolžena za popolnost in pravilnost postopkov ter odkrivanje pomanjkljivosti, ki so prisotne pri poslovanju banke. Služba notranje revizije lahko s svojo neodvisnostjo pomembno vpliva na zmanjševanje tveganja in višjo kakovost poslovanja banke. Njene pomembnosti se zavedajo tako lastniki banke kot njeno poslovodstvo. Lastniki predvsem v smislu svetovanja, ki omogoča uspešnejše in učinkovitejše poslovanje, medtem ko se poslovodstvo zaveda njene vloge pri varovanju premoženja in stabilnem poslovanju banke.

V svojem diplomskem delu bom skušala na kratko prikazati okolje poslovanja banke ter predvsem prikazati cilje, naloge in posebnosti delovanja notranjega revizorja banke in njegov prispevek pri zasledovanju dveh osnovnih načel banke: *načela varnosti in načela uspešnosti*.

Diplomsko delo je razdeljeno na tri sklope, in sicer:

V prvem bom predstavila opredelitev revidiranja in njegovo razlikovanje glede na cilje delovanja ter glede na zunanje, notranje in državno revidiranje. Prikazala bom tudi povezanost med notranjim in zunanjim revidiranjem. V nadaljevanju pa se bom preko opredelitve osnovnih nalog, ciljev in organiziranosti osredotočila na notranje revidiranje banke, ki je tudi predmet mojega diplomskega dela.

V drugem delu bom predstavila poslovno okolje banke, posebnosti pri poslovanju bank, ki se kažejo v bilanci stanja in izkazu uspeha banke ter med drugim tudi v zakonsko obvezni organiziranosti notranje revizije v vsaki banki. Le-ta mora biti organizirana kot samostojna organizacijska enota, ki je podrejena le upravi banke. Predstavila bom notranji in zunanji nadzor poslovanja bank, ki omejujeta tveganja pri poslovanju.

Tretji del pa bo namenjen opisu nalog notranjega revizorja banke, ki naj bi pripomogle k zmanjševanju tveganja pri poslovanju banke in uresničevanju načel varnosti in uspešnosti. Njegov prispevek se kaže v preverjanju učinkovitosti kontrolnega sistema, pravilnosti in popolnosti računovodskih izkazov ter nasvetih, priporočilih in informacijah, ki pripomorejo k uspešnejšemu vodenju banke.

2. OPREDELITEV NOTRANJE REVIZIJE

Pojem revizija izhaja iz latinskega izraza »revidere« in pomeni naknadno pregledovanje procesov in stanj zaradi presojanja njihove pravilnosti tako z vidika realnosti kot tudi z vidika objektivnosti. Pri tem gre za ugotavljanje formalne pravilnosti ter miselno obnovo nastanka dejanja ali stanja, o katerem je potrebno podati strokovno mnenje.

Revizija je neodvisno preiskovanje računovodskih izkazov ali z njimi povezanih računovodskih informacij pravne osebe ne glede na to, ali je usmerjena v ustvarjanje dobička ali ne, in ne glede na njeno velikost ali pravno obliko, če je cilj takšnega preiskovanja podati sodbo o njih (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Pojma revizija in revidiranje se večkrat napačno uporabljata. Revidiranje je namreč proces, ki je opredeljen kot pretežno popravljivo, na izvedenskem mnenju zasnovano kasnejše nadziranje poslovnih procesov in stanj. Revizija pa je rezultat dejavnosti revidiranja oziroma posamezni posel revidiranja za določenega naročnika z določenim namenom. Z izrazom revizija lahko označimo tudi službo, ki se ukvarja z dejavnostjo revidiranja (Turk et al., 1994, str. 3).

Revidiranje je opredeljeno kot »sistematičen postopek nepristranskega pridobivanja in vrednotenja dokazov v zvezi z uradnimi trditvami o gospodarskem delovanju in dogodkih za ugotavljanje stopnje skladnosti teh uradnih trditev z uveljavljenimi sodili in poročanje o izsledkih zainteresiranim uporabnikom«.¹

¹ Committee on Basic Auditing Concepts: A Statement of Basic Auditing Concepts. American Accounting Association, Sarasota, Florida, 1973, str. 2.

2.1. REVIDIRANJE KOT DEL NADZIRANJA

Če na organizacijo gledamo kot poslovni sistem, lahko le-tega razdelimo na tri dele: izvajalni, upravljalni ter informacijski podsistem (Turk et al., 1994, str. 19-25).

Izvajalni podsistem zajema vse temeljne poslovne funkcije, ki omogočajo delovanje organizacije: kadrovske, tehnične, nabavne, proizvodne, prodajne in finančne funkcije. Skozi vse te funkcije se v obliki kontroliranja ali samokontroliranja pojavlja tudi nadziranje.

Upravljalni podsistem odloča o procesih in kategorijah izvajalnega podsistema in obsega naslednje funkcije: *načrtovanje*, s katerim se odloča o prihodnjem delovanju organizacije, *pripravljanje izvajanja*, s pomočjo katerega se uravnava uresničevanje zastavljenih nalog in *nadziranje*, ki presoja pravilnost delovanja in odpravlja nepravilnosti po njem.

Informacijski podsistem je zadolžen za preoblikovanje nevtrálnih podatkov v problemsko usmerjene informacije. Ta podsistem zajema: obravnavanje podatkov v preteklosti, obravnavanje podatkov v prihodnosti, nadziranje obravnavanja podatkov in analiziranje podatkov. S pomočjo nadziranja obravnavanja podatkov ugotavljamo, ali so začetni podatki vnešeni v informacijski podsistem pravilni, ali smo jih ustrezno pretvorili v informacije in ali so te informacije, ki vstopajo v sistem odločanja, pravilne.

Bistveni del nadziranja, kot del informacijskega podsistema, predstavlja računovodsko nadziranje. Pojavlja se največkrat kot oblika kontroliranja povezanega s knjigovodstvom ali kot notranje revidiranje. Njegova naloga je, da prepreči zlorabe in poneverbe ter zagotavlja poslovanje v skladu z računovodskimi standardi in načeli ter predpisi. Nadziranje se pojavlja kot kontroliranje, inšpiciranje ali/in revidiranje.

»*Kontroliranje* je pretežno preprečevalno, na strokovnem ugotavljanju dejstev zasnovano vzporedno nadziranje poslovnih procesov in stanj.« Opravljajo ga v organizacijo vključeni in po načelu stalnosti delujoči organi.

Inšpiciranje opravljajo organi, ki niso vključeni v organizacijo in ne delujejo po načelu stalnosti ter zajema predvsem popravljalno, na strokovnem ugotavljanju dejstev zasnovano kasnejše nadziranje poslovnih procesov in stanj.

Revidiranje sem definirala že prej kot pretežno popravljalno, na izvedenskem mnenju zasnovano kasnejše nadziranje poslovnih procesov in stanj. Opravljajo ga lahko tako organi, ki so vključeni v organizacijo, kot organi, ki niso vključeni v organizacijo. Turk notranje revidiranje opredeljuje kot »strokovno nadziranje kontroliranja poslovanja in nadziranje obravnavanja podatkov, da bi bila zagotovljena pravilnost oblikovanja računovodskih informacij o poslovanju« (Turk et al., 1994, str. 27).

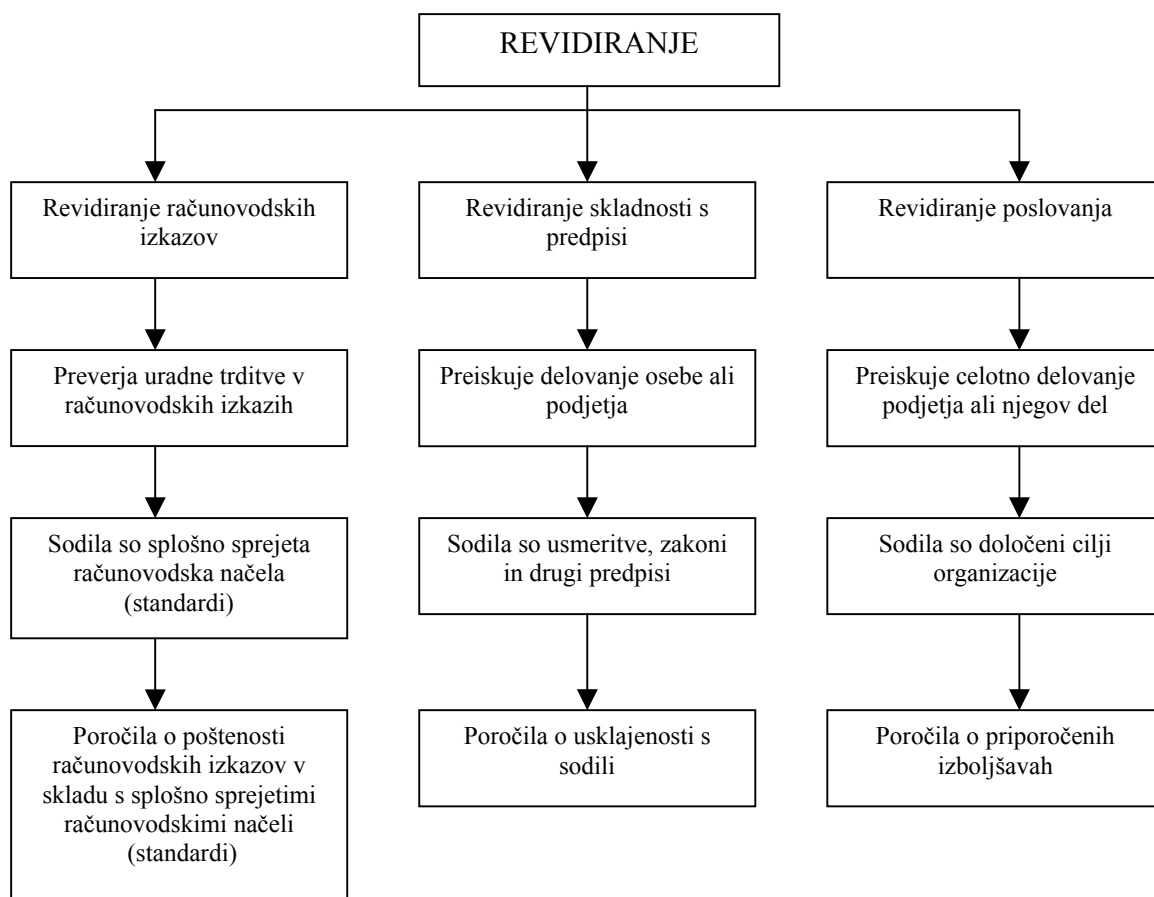
2.2. VRSTE REVIDIRANJA

Revidiranje lahko delimo vsaj po dveh kriterijih, in sicer na podlagi ciljev delovanja ter na podlagi povezanosti posameznika ali skupine, ki opravlja revizijo z gospodarsko družbo, katere uradne trditve revidira.

Po prvem kriteriju poznamo (Glej Sliko 1):

- revidiranje računovodskih izkazov,
- revidiranje skladnosti s predpisi in
- revidiranje poslovanja.

Slika 1: Razvrstitev revidiranja na podlagi ciljev delovanja.

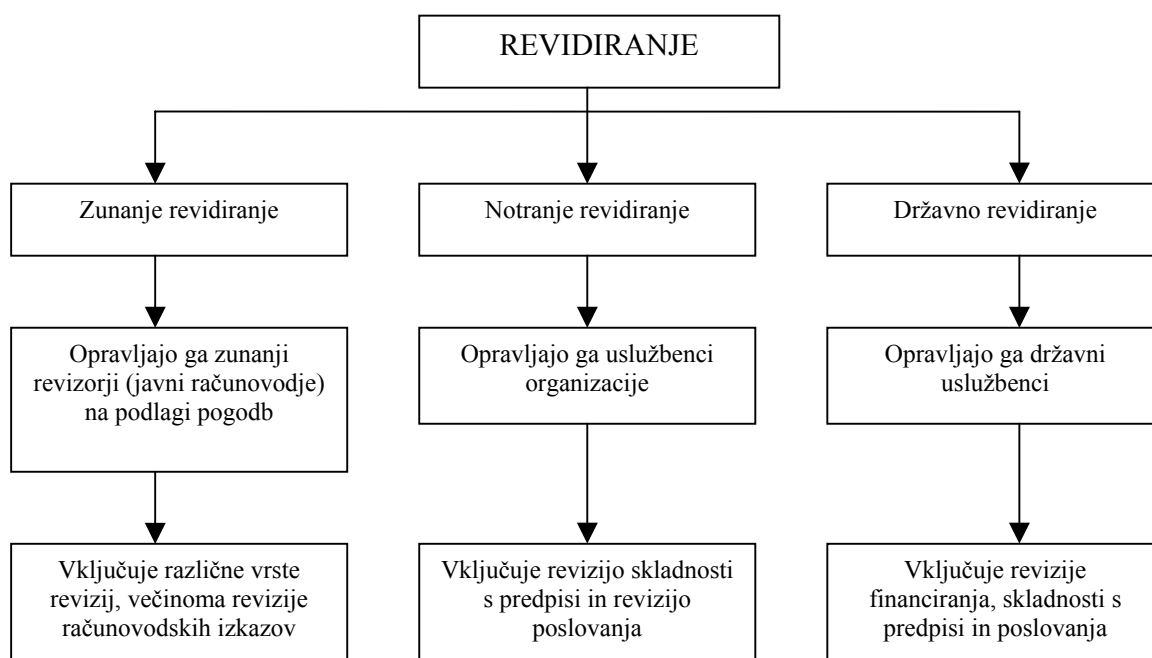
Vir: Taylor, Glezen, 1996, str. 35.

Revidiranje računovodskih izkazov je zbiranje dokazov o uradnih trditvah v računovodskih izkazih podjetja in uporabljanje teh dokazov za preverjanje njihove skladnosti s splošno sprejetimi računovodskimi načeli (standardi) ali drugimi splošno sprejetimi računovodskimi načeli. Namen **revidiranja skladnosti s predpisi** je ugotavljanje, ali oseba ali podjetje upošteva usmeritve, zakone in druge predpise. **Revidiranje poslovanja** zajema sistematično pregledovanje delovanja podjetja, glede na določene cilje. Njegov namen je oceniti dosežke, ugotoviti možnosti za izboljšave ter razviti priporočila za izboljšave in nadaljnje delovanje (Taylor, Glezen, 1996, str. 33-34).

Delitev revidiranja po drugem kriteriju poteka vzporedno s prvo delitvijo. Glede na povezanost oseb v postopku revidiranja ločimo (Glej Sliko 2):

- notranje,
- zunanje in
- državno revidiranje.

Slika 2: Razvrstitev revidiranja na podlagi povezanosti posameznika ali skupine, ki opravlja revizijo z gospodarsko družbo, katere uradne trditve revidira.

Vir: Taylor, Glezen, 1996, str. 38.

Zunanje revidiranje izvajajo revizorji, ki niso uslužbenci organizacije, katero revidirajo. Njihovo delo zajema različne vrste revizij, najpogosteje pa izvajajo revidiranje računovodskih izkazov. Mnenja zunanjih revizorjev so namenjena predvsem lastnikom revidirane organizacije. Na podlagi mnenja se lahko le-ti prepričajo, ali se njihov interes uresničuje in ali so dosežki prikazani pošteno in resnično (Kavčič, 2000, str. 108-112).

Notranje revidiranje opravljajo revizorji zaposleni v organizaciji. Zajema predvsem revidiranje skladnosti s predpisi in revizijo poslovanja. Namen notranje revizije je ugotoviti, do katere stopnje so različne naloge njihovih organizacij usklajene z ustreznimi usmeritvami ali zahtevami ravnateljstva. Za razliko od zunanjih revizorjev so notranji revizorji lahko vključeni v vsakodnevno izvajanje svojih priporočil (Taylor, Glezen, 1996, str. 36).

Organizacija lahko za opravljanje storitev notranjega revidiranja po novih Slovenskih računovodskih standardih uporabi tudi storitve zunanjega revizorja. S pomočjo tako imenovanega »outsourcinga« oziroma nadomeščanja storitev lahko organizacija pridobi nekatere *prednosti*, kot so:

- pridobitev specializiranega znanja, izkušenj in strokovnega mnenja, ki ga sicer v organizaciji nimajo na razpolago, hkrati zunanji revizorji skrbijo za stalno dodatno izobraževanje in seznanjanje z novostmi na področju notranjega revidiranja;
- stroškovno bolj ugodne storitve; uvajanje notranjega revidiranja na novo bi organizaciji prineslo bistveno višje stroške lastne službe notranje revizije;
- krajši uvajalni čas kot ga sicer zahteva uvajanje lastne službe;
- ravnateljstvo podjetja je razbremenjeno obsežnega organiziranja lastne službe;
- nekatere organizacije so s pomočjo nadomeščanja storitev notranjega revidiranja izboljšale učinkovitost že obstoječih podpornih aktivnosti.

Seveda pa tovrstno nadomeščanje storitev prinese v organizacijo tudi nova tveganja. Glavna slabost nadomeščanja storitev se pokaže predvsem v izgubi ali zmanjšanju kontrol nad dejavnostjo zunanjih izvajalcev. Problemi se pokažejo v situacijah, ko je poslovodstvo premalo seznanjeno s pomenom in vlogo notranjega revidiranja, ko je poslovodstvo slabo vključeno v pripravo načrta notranjega revidiranja, ko se pojavi nepravilno delegiranje pristojnosti in odgovornosti vodje, ki naj bi skrbel za učinkovito delovanje službe notranjega revidiranja... (Majič, 2000, str. 45-52; Perner, 2000, str. 53-64).

Državno revidiranje opravljajo državni uslužbenci na raznih ravneh. V okviru državnega revidiranja potekajo lahko tako revidiranje financiranja, skladnosti s predpisi kot revidiranje poslovanja (Taylor, Glenzen, 1996, str. 36-38).

2.3. POVEZANOST IN RAZLIČNOST ZUNANJEGA IN NOTRANJEGA REVIDIRANJA

Notranje in zunanje revidiranje sta zelo sorodni storitvi, ki pa hkrati kažeta tudi številne posebnosti. Kakšne so njune razlike, sem že prikazala s pomočjo osnovnih definicij, ki jih prikazujeta D.H. Taylor in G.W. Glezen. Temeljna razlika med njima se kaže v cilju revidiranja. Zunanje revidiranje je bolj usmerjeno v revidiranje računovodskih izkazov, oblikovanje mnenja o resničnosti in poštenosti postavk računovodskih izkazov in njegov cilj je celovita sodba. Notranje revidiranje pa je na drugi strani bolj poglobljeno in širše ter hkrati omejeno in usmerjeno v oblikovanje mnenja o resničnosti in poštenosti računovodskih informacij, ki se nanašajo na posamezne poslovne funkcije poslovanja, oziroma je njegov cilj podati delne sodbe, ki šele skupaj oblikujejo celoto. Mnenje, ki ga poda zunanji revizor, je namenjeno za zaščito interesov lastnikov organizacije, upnikov, javnosti, medtem ko so mnenja in priporočila notranjega revizorja namenjena zaščiti organizacije same. Njuno povezanost lahko prikažemo skozi Mednarodne standarde revidiranja in Standarde notranjega revidiranja.

2.3.1. Povezanost notranjega in zunanjega revidiranja na podlagi Mednarodnih standardov revidiranja

Mednarodni standard revidiranja št. 610 (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001) pravi, da mora zunanji revizor, preden se odloči za uporabo storitev notranjega revizorja, njegovo delo oceniti in preizkusiti. Zunanji revizor je sam odgovoren za mnenje o računovodskih izkazih in mnenje o drugih predpisanih vrstah zunanjih revizij, za časovni okvir in obseg svojih revizijskih postopkov in ne more prenesti odgovornosti na notranjega revizorja, ki je sodeloval pri revidiranju. Notranji revizor lahko le pomaga zunanjemu revizorju pri določanju teh parametrov revidiranja, ne more pa ga nadomestiti.

Pri ocenitvi funkcije notranjega revidiranja mora biti zunanji revizor pozoren predvsem na:

- *položaj v organizaciji*; funkcija notranjega revidiranja je del podjetja in ne glede na to, da je služba notranje revizije organizirana kot samostojna in nepristranska enota podjetja, ne more doseči iste stopnje neodvisnosti, kot jo ima zunanja revizija. Oceniti je potrebno vse pritiske, ki jih poslovodstvo podjetja prenaša na službo notranje revizije;
- *obseg funkcij*; zunanji revizor mora biti pozoren na naloge, ki jih notranji revizor opravlja za poslovodstvo in ali le-to upošteva mnenje in priporočila notranjega revizorja;
- *strokovna sposobnost*; s pomočjo pravil o zaposlovanju novih zaposlenih v organizacijo lahko zunanji revizor preveri ali notranje revidiranje opravljajo zaposleni z ustrezno izobrazbo in sposobnostmi za revidiranje;
- *potrebna strokovna vestnost*; pri tem je potrebno preveriti ali je notranje revidiranje skrbno načrtovano, nadzorovano, pregledano in dokumentirano.

Zunanji revizor mora delo notranjega revizorja tudi preizkusiti. Preizkusi so odvisni od:

- lastne presoje zunanjega revizorja o pomembnosti obravnavanega področja za računovodske izkaze,
- rezultatov ocene dela notranjega revizorja in
- zadevnega notranjerevizijskega dela.

Sodelovanje med notranjim in zunanjim revizorjem je boljše, če se med letom občasno organizirajo sestanki med njima, na katerih se lahko dogovorita o področjih prihodnjega sodelovanja, zunanji revizor pa se seznaní z ustreznimi priporočili notranje revizije in posebnostmi, ki jih pri svojem delu opazi notranji revizor.

2.3.2. Povezanost notranjega in zunanjega revidiranja na podlagi Standardov notranjega revidiranja

S pomočjo Standardov notranjega revidiranja je urejeno področje poslovođenja v notranjerevizijski službi. Eno izmed pravil pravi, da »mora predstojnik notranjerevizijske

službe usklajevati delo notranje in zunanje revizije«. Njuno delo se usklajuje tako, da se pokrijejo vsa področja delovanja revizije in se čim bolj zmanjša podvajanje dela. Pri tem mora predstojnik notranjerevizijske službe poskrbeti za čim večjo strokovnost, usklajenost in učinkovitost revizijskega dela. Ko se ovrednoti usklajenost notranje in zunanje revizije, mora predstojnik poslovodstvu o tem podati svoje mnenje.

Tudi Standardi notranjega revidiranja govorijo o podobnih načinih izboljšanja usklajenosti notranje in zunanje revizije kot Mednarodni standardi revidiranja. V ta namen se uporabijo naslednji načini:

- obdobja srečanja; pogovori o vsebinski in časovni usklajenosti,
- vzajemni dostop do revizijskih programov in delovnega gradiva ter spoštovanje zaupnosti obeh revizorjev do tovrstnih znanj,
- izmenjava revizijskih poročil in pisem poslovodstva,
- seznanjenost z revizijskimi postopki, metodami in strokovnim jezikom; pri tem je najbolje, da oba uporabljata enake postopke, metode in enak strokovni jezik, saj se tako zunanji revizor lažje zanaša na delo notranjega revizorja.

Sodelovanje je predvsem pogosto na področju preizkušanja notranjih kontrol. Prednosti takega sodelovanja so predvsem v »večji zanesljivosti in manjšem tveganju zunanjega revizorja, prenosu znanja med revizorji in prenosu nalog na notranjega revizorja« (Koletnik, 1999, str. 31-44).

2.4. DELOVANJE, CILJI IN NALOGE NOTRANJEGA REVIDIRANJA

Cilji in naloge notranjega revidiranja se razlikujejo v odvisnosti od velikosti in organizacijske strukture ter potreb poslovodstva organizacije. Po Mednarodnih revizijskih standardih (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001) potekajo postopki notranjega revidiranja na enem izmed naslednjih področij:

- *pregledovanje računovodskega sistema in z njim povezanih notranjih kontrol*: poslovodstvo podjetja pogosto prenese del svojih nalog na službo notranje revizije, in sicer predvsem naloge, ki se nanašajo na pregledovanje računovodskega sistema in z njim povezanih notranjih kontrol, spremljanje delovanja in predlaganje izboljšav pri tem (Suhadolnik, 1993, str. 6-7). Pri tem se služba notranje revizije opira na sprejete poslovodne usmeritve (politiko organizacije, plane, postopke, zakone in predpise);
- *preiskovanje računovodskih in izvajalnih informacij za poslovodstvo*: služba notranje revizije je zadolžena za preverjanje pravilnosti podatkov, ki vstopajo v informacijski sistem ter hkrati tudi preverjanje pravilnosti informacij, ki so podlaga za odločanje poslovodstva;
- *preiskovanje gospodarnosti, učinkovitosti in uspešnosti delovanj ter neračunovodsko kontroliranje organizacije*; Mednarodni revizijski standard št. 610 (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001) govori o tem, da »računovodski

sistem, ki ga dopolnjujejo uspešne notranje kontrole, zagotavlja poslovodstvu, da je premoženje zavarovano pred nepooblaščenim uporabljanjem ali razpolaganjem».

Krstov (1992, str. 4-25) poudarja tudi vlogo službe notranje revizije na drugih področjih, ki pa so zaradi hitrega razvoja tehnologije v zadnjem času vse bolj aktualna:

- sodeluje pri oblikovanju, organiziranju in prilagajanju računovodstva novim zmožnostim informacijske tehnologije ter
- sodeluje pri izboljšanju in dograjevanju informacijskega sistema.

Področja delovanja službe notranje revizije lahko v grobem razdelimo na šest glavnih skupin (Gradivo za izobraževanje za pridobitev strokovnega naziva Preizkušeni notranji revizor, 1999):

1. revizijski pregledi, ki jih opravljajo redno in izredno;
2. tekoče spremljanje obvladovanja tveganj;
3. preverjanje vzpostavitve in delovanja notranjih kontrol;
4. revizija informacijskih sistemov, ki jih opravljajo revizorji specialisti zaradi specifičnega znanja;
5. svetovanje poslovodstvu;
6. sodelovanje z zunanjim revizorjem.

Služba notranje revizije s pomočjo svojega mnenja, pripomb, opozoril, analiz, svetovanjem in informacijami pomaga poslovodstvu doseči cilje organizacije.

2.5. ORGANIZACIJA SLUŽBE NOTRANJE REVIZIJE

Služba notranje revizije mora biti neodvisna in nepristranska. Organizirana mora biti kot samostojna organizacijska enota, ki je odgovorna neposredno le poslovodstvu organizacije. Neodvisna mora biti tako od vpliva poslovodstva kot od vpliva izvajalnih funkcij.

Ko organizacija vzpostavlja lastno službo notranje revizije, mora opredeliti vsebino njenega dela, pogoje, ki jih morajo izpolnjevati zaposleni (teoretično in praktično znanje ter druge sposobnosti) in organizacijski ustroj. Vse to je odvisno od velikosti, organizacijskega ustroja organizacije, njenega izvajalnega programa, poslovne naravnosti v državi in tujini, od zavzetosti za razvijanje dejavnosti revidiranja,... (Turk et al., 1994, str. 215-224).

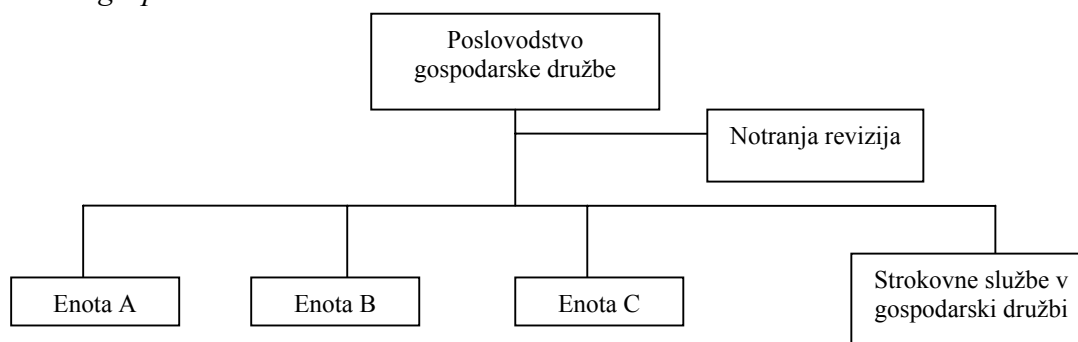
Službo notranje revizije je smiselno organizirati v večjih organizacijah, ki imajo veliko poslovnih enot in organizacijah, ki ustanavljajo enote tudi v tujini, medtem ko je za manjše bolj primerno, da tovrstne naloge opravlja revizijska družba, ki pregleduje celotno poslovanje in njegove dele. Lahko pa manjše in srednje velike organizacije uporabijo tudi storitve notranje revizije v sorodni dejavnosti ali pa organizirajo posebne komisije notranjih strokovnjakov, ki ocenjujejo pravilnost delovanja na posameznih področjih ali izkazane izide (Turk et al., 1994, str. 214).

V primeru, da je notranji revizor neposredno odgovoren le najvišjemu vodstvu oziroma enemu izmed članov takšnega poslovodstva in ne sodeluje pri izvajalnih funkcijah govorimo o visoki stopnji neodvisnosti, v nasprotnem primeru, ko je služba notranje revizije prisotna pri izvajalnih funkcijah in o rezultatih svojega dela poroča poslovodstvu na nižjih ravneh hierarhije, pa govorimo o visoki stopnji odvisnosti.

Najvišjo stopnjo neodvisnosti službe notranje revizije doseže organizacija s štabno ureditvijo le-te (primer je prikazan s pomočjo Slike 3). To prinese službi notranje revizije neposreden dostop do najvišjega poslovodstva, v smislu, da je le-ta neposredni prejemnik poročil in prejemnik priporočil ter mu notranji revizor ustrezno svetuje o obvladovanju poslovnih tveganj in ugotavljanju ustreznosti kontrolnega sistema.

Ko ocenjujemo odvisnost notranje revizije od poslovodstva in izvajalnih funkcij, je potrebno preveriti tudi kakšen, odnos ima poslovodstvo do priporočil, analiz in mnenj notranje revizije. Vendar, tudi če se poslovodstvo organizacije ne odziva na priporočila notranje revizije, ne smemo njeno delo smatrati kot slabo, lahko pa se to odraža pri uspešnosti v izboljšanju učinkovitosti notranjih kontrol.

*Slika 3: Primer organiziranosti službe notranje revizije kot štabne enote v »nerazčlenjeni«
gospodarski družbi*

Vir: Turk et al., 1994, str. 216.

V skladu z 1120. členom Standardov notranjega revidiranja (Standardi notranjega revidiranja, 1998) morajo biti notranji revizorji »pri svojem delu nepristranski, pravični, brez vnaprejšnjih sodb in se izogibati navzkrižju interesov«. Za nepristranskost je notranji revizor odgovoren sam. To lastnost je zaradi poznanstva z ostalimi zaposlenimi težko zadržati. Problem rešujejo tako, da notranji revizor ne revidira enot organizacije, iz katerih je bil kadrovan, ne sme biti zadolžen za operativne zadolžitve, ki mu skrajšujejo čas namenjen za revizijsko delo, hkrati pa ne more podati nepristranske ocene o delu, ki ga izvaja sam.

2.6. NOTRANJE KONTROLE

Pri svojem delu mora revizor spoznati računovodski sistem in sistem notranjega kontroliranja, da bi lahko načrtoval in uporabil učinkovite revizijske metode. »Razumevanje

računovodskega sistema in sistema notranjega kontroliranja skupaj z oceno tveganja pri delovanju in tveganja pri kontroliranju ter druga dejstva omogočajo revizorju, da:

- ugotovi vrste možnih bistvenih napačnih navedb, ki se utegnejo pojaviti v računovodskih izkazih,
- pretehta dejavnike, ki vplivajo na tveganje bistveno napačnih navedb in
- oblikuje ustrezne postopke preizkušanja podatkov« (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Poslovodstvo organizacije je odgovorno za opredeljevanje ciljev, načrtovanje, uresničevanje ter nadziranje poslovnih procesov in stanj. Povedala sem že, da je nadziranje temeljna sestavina v procesu vodenja organizacije, ki poslovodstvu pomaga »pri ciljno usmerjenem delovanju, pravočasnem sprejemanju usklajevalnih ukrepov, izogibanju neugodnim poslovnim okoliščinam oziroma obvladovanju poslovnih tveganj« (Kodeks notranjerevizijskih načel, 1998). Pri procesu nadziranja mu pomaga ustrezen in učinkovit sistem notranjih kontrol, ki zajema vgrajene metode, ukrepe, stališča in postopke, ki omogočajo organizaciji, da uspešno sledi svojim splošnim ciljem. Ureditev sistema notranjih kontrol je potrebno nenehno preverjati in izpopolnjevati.

Splošni standardi notranjega kontroliranja INTOSAI naštevajo nekaj pogojev za uspešno delovanje sistema notranjih kontrol:

- *podpora in pozitiven odnos poslovodstva in podrejenih do notranjih kontrol*; kar pomeni, da zaposleni z negativnim odnosom do sistema notranjih kontrol slabo vplivajo na uspešnost notranjih kontrol pri izboljšanju kakovosti in uspešnosti dela;
- *primerno določeni cilji kontroliranja in postopki izvajanja notranjih kontrol*; cilji kontroliranja predstavljajo pozitivne učinke, kadar jih poslovodstvo želi doseči in negativne, kadar jih želi preprečiti;
- *koristi notranjih kontrol morajo biti višje od stroškov zanje.*

Učinkovit sistem notranjih kontrol se skupaj z računovodskim sistemom usmerja k doseganju naslednjih ciljev:

- poslovni dogodki se izvajajo v skladu s splošnimi in posebnimi odobritvami poslovodstva,
- poslovni dogodki morajo biti knjiženi v obračunskem obdobju, v katerem se dogodijo, v pravih zneskih in na vsebinsko ustrezne konte,
- dostop do sredstev je mogoč le ob odobritvi poslovodstva,
- odgovornost za sredstva je potrebno obdobjno preveriti z evidentiranimi zneski sredstev, da se ugotovi pravilnost oziroma razlike ter se ustrezno in pravočasno ukrepa.

Sistem notranjih kontrol je pod vplivom številnih omejitev, ki vplivajo na njegovo uspešnost. Te se odražajo na primer v človeškem faktorju (raztresenost, nepozornost, napačno razumevanje navodil zaposlenih,...), zlorabi položaja zaposlenih, usmerjenost notranjih kontrol v vnaprej predvidene poslovne dogodke in manj v nepredvidene poslovne dogodke,

spremembi okoliščin, kar povzroči neustreznost kontrolnih postopkov in tako zmanjšuje njihovo učinkovitost.

Zaradi značilnosti modernega poslovnega sistema, kot so: večanje števila poslovnih dogodkov, razvejanost organizacije, uvajanje novih tehnologij in postopkov, raznolikost proizvodov in storitev ter mnogih drugih, je poslovodstvo prisiljeno uporabljati storitve notranje revizije pri uspešnem nadziranju uresničevanja vseh poslovnih dogodkov, stanj in izidov v organizaciji. Služba notranje revizije je »oblika posrednega nadzora, ki ugotavlja in vrednoti primernost in uspešnost vseh drugih kontrol« (Kodeks notranjerevizijskih načel, 1998). S svojim delom tako le pomaga poslovodstvu organizacije in ne prevzema odgovornosti za pravilno in urejeno poslovanje ter učinkovito ureditev notranjega kontroliranja.

3. NADZOR BANČNEGA POSLOVANJA

3.1. FINANČNI TRG

Finančni trg skupaj z finančnimi institucijami predstavlja mehanizem, ki razporeja finančne presežke in primanjkljaje (Glej Sliko 4, na str. 13). V gospodarstvu obstajata namreč dve skupini celic:

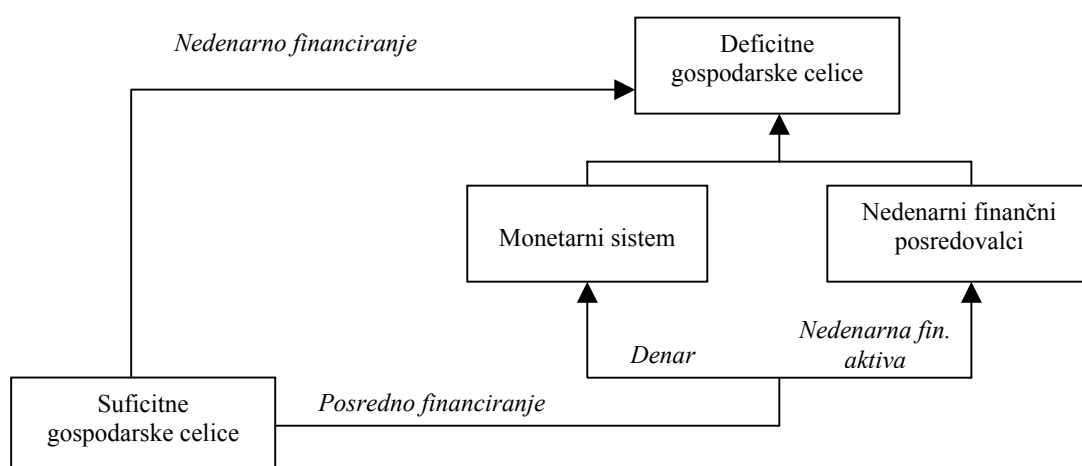
- *suficitne celice*, ki imajo v svoji lasti finančne presežke in bi jih rade čim bolj naložile. Te celice imajo višji dohodek, kot želijo investirati in zato ustvarjajo prihranke (finančna sredstva);
- *deficitne celice*, ki investirajo več, kot imajo dohodkov in zato povprašujejo po dodatnih finančnih sredstvih (finančne obveznosti).

Poznamo več vrst delitev finančnega trga. Po kriteriju »dospelosti vrednostnih papirjev« delimo finančni trg na: *denarni trg*, kjer se posluje s kratkoročnimi posojili in visoko likvidnimi kratkoročnimi vrednostnimi papirji in *kapitalski trg*, kjer je organiziran prenos lastništva nad dolgoročnimi dolžniškimi vrednostnimi papirji in lastniškimi vrednostnimi papirji. Nadalje lahko trg vrednostnih papirjev delimo na: *primarni* (posluje se z izdanimi vrednostnimi papirji) in *sekundarni trg* (izvaja se prodaja in nakup državnih obveznic, delnic podjetij, dologoročnih obveznic,...). Sekundarni pa še nadalje, glede na način prodaje in nakupa delimo na: *terciarni, kvartarni trg in borzo*.

Po kriteriju časa izvršitve posla finančne trge delimo na: *promptni trg*, kjer se posel izvrši v obdobju do dveh dni ter *terminski trg*, kjer se posel izvrši v obdobju, ki je daljše od dveh dni.

Poleg zgoraj navedenih vrst poznamo tudi *opcijski trg*, kjer se posluje z opcijami. Opcija je izveden finančni instrument, ki je vezan na osnovni finančni instrument (delnica, obveznica,...) in predstavlja pravico, ki hkrati ni obveznost, nakupa ali prodaje vrednostnega papirja po vnaprej določeni ceni in v vnaprej določenem obdobju.

Slika 4: Povezanost med suficitnimi in deficitnimi gospodarskimi celicami.

Vir: Ribnikar, 1990, str. 156.

3.2. FINANČNE INSTITUCIJE

Finančne institucije predstavljajo skupino vseh podjetij in institucij, ki ponujajo finančne storitve na finančnem trgu. Delimo jih po različnih kriterijih:

- po funkcionalnem kriteriju na: *denarne finančne institucije*, kamor spadajo centralna banka in denarni del bilance poslovnih bank ter na *nedenarne institucije*;
- po standardni klasifikaciji dejavnosti jih delimo v tri skupine. Prvo skupino predstavlja finančno posredništvo (razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov), drugo skupino predstavljajo zavarovalništvo in dejavnosti pokojninskih skladov (razen obveznega socialnega zavarovanja). Zadnja tretja skupina zajema pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu;
- po institucionalnem kriteriju na: *finančne posrednike* in *agentske finančne institucije*. Tu razvrščamo finančne institucije glede na obliko prenosa finančnih prihrankov.

V primeru *neposrednega financiranja* se posojilodajalci zadolžijo pri posojilodajalcih, finančne institucije pa igrajo vlogo agenta in zbirajo informacije o interesih posameznih varčevalcev in investitorjev, vzpostavijo med njima zvezo in tako znižujejo stroške prenosa prihrankov. Pri neposrednem financiranju nastajajo namreč visoki stroški pridobivanja informacij pri procesu usklajevanja interesov med varčevalci in investitorji (uskladiti je potrebno obrestno mero, tveganja, rok zapadlosti,...). Informacijski stroški zajemajo stroške iskanja, preverjanja, nadzora in uveljavitve odločitve.

Zaradi tovrstnih problemov pri usklajevanju interesov subjektov finančnega trga nastopijo tu finančne institucije, ki zbirajo prihranke varčevalcev in jih s pomočjo lastnih finančnih oblik posredujejo investitorjem. S svojim načinom organiziranosti in poslovanja omogočajo spreminjanje ročnosti finančnih sredstev, prevzemajo poslovna tveganja, nosijo informacijske

stroške, znižujejo stroške posredništva in ponujajo deljive in fleksibilne storitve. Tovrstno finančno posredništvo predstavlja pozitivne učinke tako za varčevalce kot investitorje. Prvi pridobijo s posredništvom višjo likvidnost naloženih sredstev in večjo kvaliteto, investitorji pa višjo količino finančnih prihrankov na dolgi rok.

Finančne posrednike lahko delimo tudi nadalje:

- na *depozitne finančne institucije*, ki zbirajo prihranke varčevalcev v obliki vlog ali depozitov z različnim rokom zapadlosti. Naprej jih nalagajo v obliki kratkoročnih in dolgoročnih posojil ter vrednostnih papirjev. Sem spadajo poslovne banke, hranilnice, kreditna združenja,...;
- na *investicijske finančne institucije*, kamor spadajo pogodbeni skladi in zavarovalnice, ki zbirajo sredstva varčevalcev s pomočjo posebnih pogodbenih razmerij ter vzajemni in investicijski skladi, ki zbirajo sredstva s pomočjo izdanih vrednostnih papirjev.

3.3. POSLOVNE BANKE

Včasih so imele poslovne banke osrednjo vlogo med finančnimi institucijami in po tradicionalni definiciji prejemajo vloge na vpogled, odobravajo posojila, opravljajo storitve plačilnega prometa in sodelujejo v procesu emisije knjižnega denarja. Danes so njihovo vlogo delno prevzele nebančne institucije kot so vzajemni skladi, pokojninski skladi,... Poslovna banka se od ostalih finančnih posrednikov loči tudi po državnem jamstvu za depozite², nadzoru centralne banke nad njihovim poslovanjem in funkciji opravljanja storitev plačilnega prometa.

Pri svojem poslovanju morajo poslovne banke slediti *načelu likvidnosti*, kar pomeni, da morajo biti v vsakem trenutku sposobne zadovoljiti likvidnostne zahteve svojih komitentov, *načelu varnosti*, kjer morajo banke pri svojem poslovanju zagotoviti čim manjše tveganje zmanjšanja ali izgube vrednosti sredstev ter *načelu rentabilnosti*. Načela banki omogočajo doseči temeljne cilje: čim višji dobiček, dolgotrajen obstoj oziroma stabilnost banke, zadovoljstvo komitentov in večanje obsega storitev.

Da bi poslovne banke ohranile isti pomen za gospodarstvo, kot ga imajo sedaj, bodo v razmerah vse večje konkurence s strani nebančnih finančnih posredovalcev (sprejemajo depozite na vpogled ali dajejo posojila, ne obojega hkrati) ter razvoja tehnologije morale slediti naslednji strategiji (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 11):

² V slovenskem bančnem prostoru se po Zakonu o bančništvu (153. člen), ki je usklajen z evropsko smernico št. 94/19/EC, ki govori o jamstvenih shemah, vloge v bankah zavarujejo z državnim jamstvom do višine 5.100.000,00 SIT (Zakon o bančništvu, Uradni list št. 7/99 in št. 55/03). V primerjavi s preteklostjo, ko je Banka Slovenije jamčila v celoti, so banke morale oblikovati dodatne rezervacije, s katerimi so vsaj delno zavarovale depozite prebivalstva (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 46).

- večanje deleža neobrestnih prihodkov v celotnih prihodkih, saj konkurenca na finančnem trgu vodi do nižanja obrestnih marž,
- večja vrednost svojih naložb,
- optimalni obseg kapitala,
- pospešeno trženje bančnih finančnih storitev,
- učinkovito upravljanje s finančnimi tveganji,
- večji in boljši nadzor nad stroški,
- avtomatizacija poslovanja in
- stalen razvoj informacijskih sistemov.

Eden izmed načinov, kako banke v bančnem prostoru rešujejo problem racionalizacije in znižanja stroškov, je v *združevanju bank*, saj tako lahko dosežajo ekonomijo obsega. Drugi pomemben proces je »deregulacija bančnega prostora«, ki prinaša novo zakonodajo, katera bankam omogoča poslovanje tudi z drugimi nebančnimi finančnimi storitvami. Banke tako aktivnosti širijo na področje zavarovalništva, poslovanja z nepremičninami, vzajemnih skladov,... Druge banke svoje prednosti iščejo v specializaciji in iskanju tržnih niš, v hitrem razvoju elektronskega bančništva, internacionalizaciji poslovanja z neposrednimi naložbami v tujini,...

3.4. BANČNIŠTVO V SLOVENIJI

3.4.1. Razvoj bančništva v Sloveniji

Po osamosvojitvi Slovenije je bančni sistem sestavljalo 26 bank, od tega je imela največja slovenska banka Ljubljanska banka – Zadružna banka monopolni položaj z 82 % deležem v bilančni vsoti slovenskega bančnega prostora. V bančnem prostoru je nastopil čas za sanacijo, ki je imela za glavni cilj »prestrukturiranje bančne panoge«.

Sanacijo bančnega sistema je izvajala Agencija za sanacijo bank in hranilnic, ki je bila ustanovljena leta 1991. Njena glavna naloga je bila sprememba slabih naložb bank do podjetij in nekaterih posameznih terjatev do Narodne banke Jugoslavije v državne vrednostne papirje.

Prestrukturiranje je bilo potrebno predvsem zaradi:

- značilnosti bančnih naložb slovenskih bank – večino so namreč sestavljale slabe terjatve do podjetij, ki so bila lastniki bančnega premoženja. Lastniki bank so bila družbena podjetja, ki so bila hkrati posojilojemalec v isti banki;
- potrebno je bilo prilagoditi bančni sistem mednarodnim standardom in evropskemu trgu;
- izpad trgov bivše Jugoslavije je povzročil podjetniške izgube, kar je nadalje pripeljalo do zmanjšanja ugleda in zaupanja v slovenske banke, ki niso bile sposobne izplačati deviznih depozitov varčevalcev (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 42-43).

V bančnem prostoru Slovenije delujejo poslovne banke, ki se razlikujejo po velikosti in obsegu storitev (vse razen dveh nudijo vse storitve in so tako imenovane »univerzalne poslovne banke«³). V zadnjem času prihaja do bančnih integracij (združili sta se mariborska in novogoriška banka,...), nastajajo bančne skupine⁴ (skupina Nova ljubljanska banka), s pomočjo katerih banke rešujejo potrebe po racionalizaciji, varnosti in likvidnosti.

3.4.2. Zakonodaja na področju bančništva v Sloveniji

Za poslovanje bank v Sloveniji so pomembni trije zakoni: Zakon o Banki Slovenije⁵, Zakon o gospodarskih družbah⁶ in Zakon o bančništvu.

Po Zakonu o bančništvu, ki je bil sprejet januarja 1999, je banka »delniška družba s sedežem v Republiki Sloveniji, ki je pridobila dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev« (Uradni list, št. 7/99). Zakon o bančništvu ureja pogoje za ustanovitev, poslovanje, nadzor in prenehanje bank in hranilnic.

Banka se lahko ustanovi le kot delniška družba, z najnižjim zneskom osnovnega kapitala v višini 1.000.000.000,00 SIT. Po pridobitvi dovoljenja Banke Slovenije lahko opravlja *bančne storitve*, ki zajemajo sprejemanje depozitov od fizičnih in pravnih oseb ter dajanje kreditov iz teh sredstev za svoj račun in *storitve*, za katere drug zakon določa, da jih smejo opravljati

³ »Univerzalna« banka je po definiciji druge bančne smernice EU (89/646/EEC) konkurenčna evropska banka, ki lahko opravlja 14 vrst storitev: *sprejemanje vlog in drugih vračljivih sredstev od javnosti, posojanje, finančni zakup, storitve nakazovanja denarja, izdajanje in upravljanje plačilnih sredstev, jamstva in obveznosti, trgovanje na svoj račun ali za račun strank s/z instrumenti denarnega trga, tujimi valutami, finančnimi terminskimi pogodbami in opcijami, tečajnimi in obrestnimi instrumenti, prenosljivimi vrednostnimi papirji, sodelovanje pri izdajah delnic in opravljanje storitev v zvezi s takšnimi izdajami, svetovanje podjetjem glede kapitalske strukture, industrijske strategije in sorodnih vprašanj in nasveti in storitve v zvezi s spojitvami in nakupi podjetij, denarno posredništvo, vodenje portfeljev in svetovanje, varno hranjenje in upravljanje vrednostnih papirjev, storitve v zvezi s kreditnimi referencami, storitve varnega hranjenja* (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 9-10).

⁴ Osnovne pogoje za oblikovanje bančne skupine in njihovo delovanje ureja Zakon o bančništvu. V 95. členu zakon navaja, da bančna skupina obstoji, »kadar je banka ali finančni holding s sedežem v Republiki Sloveniji nadrejena družba eni ali več bankam oziroma drugim finančnim organizacijam ali družbi za pomožne bančne storitve, s sedežem v Republiki Sloveniji ali izven nje« (več o tem Zakon o bančništvu, Uradni list RS, št. 7/99).

⁵ Banka Slovenije je centralna banka Republike Slovenije, ki jamči za njene obveznosti, skrbi predvsem za stabilnost valute in splošno likvidnost poslovanja v državi in do tujine.

⁶ Po Zakonu o bančništvu za banke veljajo določbe Zakona o gospodarskih družbah, ki opredeljuje »temeljne pravine delovanja delniške družbe, določbe o delnicah, o ustanovitvi delniške družbe, pravnih razmerij med družbo in delničarji, določbah o ničnosti in spodbojnosti in postopkih pri statusnih spremembah« (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 31). Drugače velja le v primeru, če je tako določeno v Zakonu o bančništvu.

samo banke, *druge finančne storitve*⁷ ter nekatere pomožne bančne storitve (npr. upravljanje z nepremičninami, upravljanje ali vodenje sistema za obdelavo podatkov oziroma opravljanje podobnih poslov, ki imajo naravo pomožne dejavnosti v razmerju do glavne dejavnosti ene ali več bank).

3.4.2.1. Zunanji nadzor nad poslovanjem bank v Sloveniji

Bančno poslovanje je nenehno izpostavljeno številnim tveganjem, o katerih bom več govorila v nadaljevanju. Tudi njim zakon namenja posebno pozornost. S predpisi o obvladovanju tveganj in nadzorom bank je zagotovljena večja varnost terjatev upnikov in banki zaupanega premoženja. Nenehen nadzor bank je potreben zaradi (Anadolli, 1994, str. 125):

- posebnosti banke v primerjavi z drugimi poslovnimi sistemi,
- zaščite sedanjih in bodočih vlagateljev,
- zaščite bančnega sistema kot celote in ohranjanja zaupanja v bančni sistem.

Nadzor nad bankami izvaja Ministrstvo za finance RS in Banka Slovenije. Slednja pri svojem delu uporablja naslednje ukrepe:

- izdajo dovoljenja za poslovanje banke,
- določanje in spremljanje višine kapitalske ustreznosti banke (glej točko 4.3.1., na str. 25), razvrščanje aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk banke in oblikovanje rezerv,
- spremljanje, zbiranje in preverjanje poročil in obvestil bank – banka mora poleg poročil o poslovanju in ostalih informacijah pomembnih za nadzor Banke Slovenije le-to nemudoma obvestiti tudi v primeru, da je ogrožena likvidnost ali solventnost banke, če nastopijo razlogi za prenehanje ali odvzem dovoljenja za opravljanje storitev, če se finančni položaj banke spremeni tako, da banka ne dosega minimalnega kapitala,
- opravljanje pregledov poslovanja bank in
- izrekanje ukrepov nadzora po Zakonu o bančništvu – odreditev odprave kršitev, odreditev dodatnih ukrepov, prepoved opravljanja določenih bančnih poslov oziroma drugih finančnih storitev, izredna uprava, prisilna likvidacija in odločanje o razlogih za stečaj.

Pri pregledu poslovanja banke Banka Slovenije lahko izda odločbo o ugotovitvi pogojev za začetek stečajnega postopka v naslednjih primerih:

⁷ 6. člen Zakona o bančništvu med druge finančne storitve šteje: *factoring, finančni zakup, izdajanje garancij in drugih jamstev, kreditiranje, vključno s potrošniškimi, hipotekarnimi krediti in financiranje komercialnih poslov, trgovanje s tujimi plačilnimi sredstvi, vključno z menjalniškimi posli, trgovanje z izvedenimi finančnimi instrumenti, zbiranje, analiza in posredovanje informacij o kreditni sposobnosti pravnih oseb, posredovanje pri prodaji zavarovalnih polic, po zakonu, ki ureja zavarovalnišvo, izdajanje in upravljanje s plačilnimi instrumenti (npr. plačilne in kreditne kartice, potovalni čeki), oddajanje sefov, posredovanje pri sklepanju posojilnih in kreditnih poslov, storitve v zvezi z vrednostnimi papirji, po zakonu, ki ureja trg vrednostnih papirjev, upravljanje pokojninskih in investicijskih skladov po zakonu, ki ureja pokojninske oziroma investicijske sklade, opravljanje poslov plačilnega prometa.*

- če oceni, da se v času delovanja izredne uprave finančno stanje ni izboljšalo in banka kljub ukrepom izredne uprave ni sposobna tekoče izpolnjevati dospelih obveznosti,
- če pri opravljanju nadzora nad banko ugotovi, da njeno premoženje ne zadošča za poplačilo vseh terjatev upnikov banke.

Sklep o prenehanju poslovanja banke lahko sprejme tudi skupščina banke in v kolikor ni drugače določeno, se uporabljajo v ta namen določila Zakona o gospodarskih družbah o likvidaciji delniške družbe na podlagi sklepa skupščine. Če skupščina banke želi ponovno sprožiti poslovanje banke, mora ponovno pridobiti dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev. Nad banko, po Zakonu o bančništvu, ni dovoljeno izvajati postopka prisilne poravnave.

3.5. POSEBNOSTI RAČUNOVODSKIH IZKAZOV

Pri poslovanju bank v primerjavi z nefinančnimi poslovnimi sistemi lahko opazimo posebnosti, ki vplivajo tudi na značilnosti notranjega revidiranja bank. Te razlike se kažejo v (Turk et al., 1994, str. 123):

- velikem številu dolžniško-upniških razmerij,
- raznovrstnosti poslovnih dogodkov,
- velikem številu istovrstnih opravil,
- udeležbi velikega števila zaposlenih pri istem poslu ter
- potrebi po hitrosti in ažurnosti.

Razlika med poslovanjem bank in nefinančnimi poslovnimi sistemi se odraža v bilanci stanja banke in izkazu uspeha, ki sta posledica njenega delovanja kot finančni posrednik pri pretoku finančnih sredstev. V Sloveniji področje računovodskih rešitev v bankah natančneje opredeljujeta Slovenski računovodski standard **SRS 31** in **Kontni okvir**, ki ga je za banke in hranilnice predpisala Banka Slovenije (Uradni list št. 24/02 in št. 52/02). SRS 31 je prilagojen evropski smernici EU št. 86/635/EEC in opredeljuje letne obračune ter konsolidirane obračune bank in drugih finančnih organizacij z namenom poenotenja in primerljivosti izkazov ter tako omogoča kontrolo celotnega bančnega poslovanja, spremljanje denarnih agregatov, gospodarskih kazalcev,... Standard se opira tudi na Mednarodni računovodski standard 30 in Zakon o gospodarskih družbah, s pomočjo katerega opredeljuje nujni obseg podatkov v bilanci stanja in izkazu uspeha (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 51-53; Slovenski računovodski standardi, 2001, str. 229-241).

3.5.1. Bilanca stanja

»Bilanca stanja je računovodski izkaz, v katerem je pošteno prikazano stanje sredstev in obveznosti do njihovih virov na koncu poslovnega leta ali medletnega obračunskega obdobja,

za katero se sestavi« (Slovenski računovodski standardi, 2001, str. 229). Sestavi se praviloma v dvostranski obliki in mora zajemati najmanj naslednje postavke:

- I. **Sredstva:** Denar v blagajni in stanje na računih pri centralni banki, državne obveznice in drugi vrednostni papirji za reeskont pri centralni banki, posojila bankam, posojila strankam, ki niso banke, dolžniški vrednostni papirji, ki niso namenjeni trgovanju, vrednostni papirji namenjeni trgovanju, dolgoročne naložbe strank v skupini, dolgoročne naložbe v kapital drugih strank, neopredmetena dolgoročna sredstva, opredmetena osnovna sredstva, lastni deleži, vpoklicani nevplačani kapital, druga sredstva, usredstvene (aktivne) časovne razmejitve.
- II. **Obveznosti do virov sredstev:** dolgovi do bank, dolgovi strank, ki niso banke, dolžniški vrednostni papirji, drugi dolgovi, udolgovane (pasivne) časovne razmejitve, dolgoročne rezervacije za obveznosti in stroške, rezervacije za splošna bančna tveganja, podrejene obveznosti, vpoklicani kapital (osnovni-nevpoklicani kapital), kapitalske rezerve, prevrednotovalni popravki kapitala (splošni in posebni), preneseni čisti poslovni izid, čisti poslovni izid (čisti dobiček ali čista izguba) poslovnega obdobja.

Slika 5: Bilanca stanja banke

	Aktiva	Pasiva
<i>Realna aktiva</i> ▶	<i>Rezerve</i>	<i>Lastna sredstva</i>
<i>Operativne rezerve</i> ▶		<i>Nedenarne vloge in krediti</i>
	<i>Neemisijski krediti</i>	
	<i>Emisijski krediti</i>	<i>Denarne vloge</i>

Vir: Ribnikar, 1990, str. 200.

Iz Slike 5 lahko razberemo nekaj osnovnih značilnosti bilančnih postavk banke:

- Bančna aktiva banke zajema finančna sredstva v obliki terjatev do gospodinjstev, države in podjetij. Fiksna sredstva v bankah predstavljajo majhen delež aktive t.i. realna aktiva po podatkih Ribnikarja, zajema le približno en odstotek celotne aktive (Ribnikar, 1990, str. 211);
- Nefinančni poslovni sistemi imajo bistveno več lastnih sredstev v pasivi kot banke, kar je posledica tega, da le-ti za poslovanje potrebujejo več zgradb in opreme kot banke in

njihov nakup financirajo z lastnimi sredstvi. Prav tako banka financira nakup zgradb in opreme, vsa ostala lastna sredstva pa namenja zavarovanju vlog bančnih komitentov;

- Banke imajo malo lastniškega kapitala. Visoko zadolženost opravičujejo z visoko razpršenostjo naložb ter z dejstvom, da imajo večino naložb v podjetjih z zahtevano ravni lastniškega kapitala, ki varuje bančne terjatve. Ne glede na to, da predstavlja skromen delež, ima poleg funkcije zavarovanja naložb še številne druge, ki so prav tako pomembne: namenjen je za pokrivanje bodočih izgub, predstavlja zagotovilo o bančni plačilni sposobnosti, omogoča obseg poslovanja, ki je vezan na velikost kapitala;
- Posebnost bilance stanja banke predstavljajo tudi zunajbilančne postavke, ki zajemajo bodoče potencialne obveznosti iz naslova akreditivov, garancij, kreditnih pisem, odobrenih nečrpanih kreditnih linij, poslov o prodaji in ponovnem odkupu ali repo poslov, poslov s področja nakupa, prodaje in zamenjave valut... Predstavljajo obveznosti in sredstva, ki bodo v primeru nastanka določenega dogodka prenešene v bilančne obveznosti in sredstva ter predstavljajo pomemben vir prihodkov (provizije).

Ostale posebnosti bilance stanja poslovne banke (npr. rezerve) izhajajo iz zakonske opredelitve oblikovanja kapitala banke (npr. Zakon o bančništvu). Za varnejše poslovanje bank in celotnega bančnega sistema namreč Banka Slovenije in Zakon o bančništvu predvidevata za banko ustrezno višino kapitala glede na njeno poslovanje in tveganja, s katerimi se sooča pri poslovanju.

Za zavarovanje naložb komitentov, ohranitev zaupanja komitentov do banke, zmožnosti izplačila obveznosti do njih ima banka pri sebi in pri Banki Slovenije t.i. *rezerve*. Sestavljene so iz (Ribnikar, 1990, str. 83-86):

- *obveznih rezerv*, ki so določene s strani Banke Slovenije. Namenjene so »manjšanju multiplikacije kreditov in denarja poslovnih bank, vplivanju na kreditno sposobnost poslovnih bank in s tem količino knjižnega denarja, večanju solventnosti poslovnih bank, predstavljajo sredstva, ki jih centralna banka posoja državi, jih sama potroši po navodilih države ali pa jih znova nameni kreditiranju poslovnih bank«;
- *likvidnostnih rezerv*, ki jih določajo banke same v skladu z njihovo poslovno politiko in jim omogočajo nemoteno posredovanje v plačilnem prometu in zamenljivost knjižnega denarja z gotovino ter
- *presežnih rezerv*, ki predstavljajo razliko med zbranimi depoziti in potrebnimi rezervami. Potrebne rezerve so pogoj za poslovanje bank in zajemajo obvezne in likvidnostne rezerve.

3.5.2. Izkaz uspeha

SRS 31 opredeljuje izkaz poslovnega izkaza kot računovodski izkaz, v katerem je pošteno prikazan poslovni izid v obračunskem obdobju, za katero se sestavi. Po metodologiji Banke Slovenije izkaz uspeha vsebuje naslednje postavke tako kot prikazuje Slika 6 (na str. 21).

Največji delež med postavkami zavzemajo prihodki iz in odhodki za obresti. Le-ti se prikažejo v izkazu uspeha v obliki realnih obresti, medtem ko se revalorizacijski prihodki prikažejo le kot revalorizacijski izid. Prihodki zajemajo vse plačane prihodke in vse obračunane prihodke za komitente iz bonitetnega razreda A (več o tem v nadaljevanju) ter 85 % obračunanih prihodkov do komitentov B. Prihodki, ki so bili obračunani, vendar neplačani in so klasificirani slabše od B, se prikazujejo kot izključeni prihodki v pasivi bilance stanja.

Slika 6: Izkaz uspeha (brez podrobnejše razčlenitve posameznih postavk)

1.	Prihodki iz obresti in podobni prihodki
2.	Odhodki za obresti in podobni odhodki
A.	Čiste obresti in podobni prihodki (1-2)
B.	Prihodki od naložbenja v kapital
3.	Prejete opravnine (provizije)
4.	Dane opravnine (provizije)
C.	Čiste opravnine (provizije)
5.	Prihodki iz finančnih poslov
6.	Odhodki za finančne posle
D.	Čisti poslovni izid (čisti dobiček ali čista izguba) iz finančnih poslov (5-6)
7.	Drugi poslovni prihodki
8.	Stroški dela
9.	Stroški materiala in storitev
10.	Amortizacija in prevrednotovalni poslovni odhodki pri neopredmetenih dolgoročnih sredstvih in opredmetenih osnovnih sredstvih
11.	Drugi poslovni odhodki
12.	Izgube iz danih kreditov in terjatev, zmanjšane za poplačila
13.	Čisti znesek rezervacij za splošna bančna tveganja
I.	Poslovni izid (dobiček ali izguba) iz rednega delovanja (A+B+C+D+7-8-9-10-11-12-13)
14.	Izredni prihodki
15.	Izredni odhodki
II.	Poslovni izid zunaj rednega delovanja (14-15)
III.	CELOTNI POSLOVNI IZID (I.+II.)
16.	Davek iz dobička
17.	Davki, ki niso izkazani v drugih postavkah
IV.	ČISTI POSLOVNI IZID (čisti dobiček ali čista izguba) POSLOVNEGA LETA (III.-16-17)

Vir: Metodologija za sestavitev izkaza uspeha s podrobnejšo razčlenitvijo postavk, 2002.

Za vrednotenje bilančnih postavk banka sledi evropskim smernicam (78/660/EEC), ki zajemajo naslednja načela: nespremenljivost vrednotenja, neprekinjenost poslovanja, previdnost, ločeno vrednotenje, nespornost vrednotenja. Banka za ugotavljanje vrednosti sredstev in obveznosti do virov sredstev uporablja metodo neodpisane vrednosti (nominalna vrednost zmanjšana za popravke vrednosti). Evropske smernice predvidevajo poleg že opisanih dveh izkazov tudi prikazovanje bilančnih pojasnil, s pomočjo katerih banka poda

bolj podrobne kvantitativne in kvalitativne informacije o posameznih postavkah bilance stanja in izkaza uspeha (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 51-67).

4. POSEBNOSTI NOTRANJE REVIZIJE V BANKAH

Vsaka banka mora imeti vzpostavljen ustrezen sistem notranjega nadziranja, ki je ključen element skrbnega in varnega poslovanja ter nadziranja poslovanja banke. Dejavniki takšnega sistema so (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah, 1998):

- *Uprava banke*, ki ima pomembno vlogo pri usmerjanju, vodenju in nadziranju poslovanja banke. Svoje naloge mora izpolnjevati skrbno, pošteno in v skladu z interesi banke. Uprava banke mora zagotoviti izobraženo in sposobno poslovodstvo, ustrezen in učinkovit sistem notranjih kontrol in neodvisno ter nepristransko delovanje službe notranje revizije.
- *Poslovodstvo banke*, ki skrbno in preudarno vodi poslovanje banke.
- *Organizacijske in postopkovne kontrole*, podprte z učinkovitim informacijskim sistemom posloводства, ki omogoča skrbno in preudarno upravljanje s tveganji.
- *Delovanje neodvisne notranje revizije*, ki spremlja ustreznost in učinkovitost notranjih kontrol ter njihovo delovanje.

4.1. ZAKONSKA UREJENOST

Pomembnost poslovanja poslovnih bank za nacionalno gospodarstvo se kaže tudi v zakonski urejenosti službe notranje revizije, ki predstavlja eno izmed posebnosti. Zakon o bančništvu poleg vseh ostalih oblik nadzora (npr. kapital banke, obvladovanje tveganj,...) določa tudi obvezno prisotnost službe notranje revizije v bankah. Po 112. členu Zakona o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99) je banka zavezana »organizirati notranjo revizijo kot samostojni organizacijski del, ki je neposredno podrejen upravi ter funkcionalno in organizacijsko ločen od drugih organizacijskih delov banke«. Zakon predvideva organizacijsko urejenost službe, poročila o delovanju, obveščanje in področja delovanja.

Notranje revidiranje banke mora, v skladu z 113. členom Zakona o bančništvu, obsegati (Uradni list RS, št. 7/99 in št. 59/01):

- pregled in ocenjevanje primernosti in učinkovitosti sistemov notranjih kontrol,
- presojo izvajanja in učinkovitosti postopkov z obvladovanjem tveganj ter metodologij ocenjevanja tveganj,
- presojo sistema ocenjevanja kapitala banke glede na njeno oceno tveganj,
- presojo zanesljivosti informacijskega sistema, vključno z elektronskim informacijskim sistemom in elektronskimi bančnimi storitvami,
- presojo točnosti in zanesljivosti računovodskih evidenc in finančnih poročil,
- preverjanje popolnosti, zanesljivosti in pravočasnosti poročanja v skladu s predpisi,

- preverjanje skladnosti ravnanja banke s predpisi, internimi akti in ukrepi na njihovi podlagi,
- izvajanje posebnih preiskav.

Notranje revidiranje poslovanja bank je usmerjeno ne samo v informacijski podsistem, ki se ukvarja s podatki o bančnih poslih, temveč tudi v izvajalni podsistem, kjer se odvijajo posli in v upravljalni podsistem, kjer se odloča o bančnih poslih. Posebnosti notranjega revidiranja banke je najlaže prikazati prav preko z zakonom predpisanih dejavnosti in izhajajo iz posebnosti in pomembnosti bančnega poslovanja, ki sem jih predstavila že prej. Seveda je s stališča potreb uprave banke najpomembnejša naloga še vedno preverjanje popolnosti in pravilnosti računovodskih izkazov in preverjanje učinkovitosti sistema notranjih kontrol. Vse bolj pa tudi v bankah pridobiva notranji revizor pomembno vlogo pri svetovanju upravi banke in nadzornemu svetu. Notranja revizija tako pomaga banki pri zasledovanju njenih temeljnih načel: *likvidnosti*⁸, *varnosti in rentabilnosti*.

Osnovne opredelitve notranjega revidiranja, notranjih kontrol in podobno, ki sem jih omenjala že v prejšnjih poglavjih, veljajo tudi za banke.

4.2. PREGLED IN OCENJEVANJE PRIMERNOSTI IN UČINKOVITOSTI SISTEMOV NOTRANJIH KONTROL

Zaradi nenehnih sprememb tehnologije, raznovrstnosti storitev, globalizacije,... je banka pri svojem poslovanju izpostavljena vedno višjim in tudi novim potencialnim tveganjem. Zato je, predvsem zaradi dejavnika varnosti poslovanja, s 26. členom Zakona o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99) določeno, da mora uprava banke »zagotoviti organizacijo sistema notranjih kontrol na vseh področjih poslovanja banke in notranjo revizijo ter zagotoviti njihovo delovanje v skladu s tem zakonom in na njegovi podlagi izdanimi predpisi.«

Sistem sestavljajo postopki in metode, ki banki omogočajo pravočasno prepoznavanje tveganj ter skrbno upravljanje z njimi, napak, zlorab položaja, prevar. Tako se zagotovi varnost premoženja. V ta namen mora uprava banke poskrbeti, da se ugled banke in zaupanje komitentov v banko ne zmanjša. Stvar razvite notranje kontrole je, da poskrbi za ločitev med dobrim in slabim (Brečko, 1997, str. 121-129). K temu pripomore *kodeks banke*, ki vodstvu banke omogoča dosledno sprejemanje odločitev, opozarja na nepričakovane razmere in pripravi na soočanje z njimi, vcepi zaposlenim banke osnove etičnega obnašanja in primerne odločanja v smislu upoštevanja zakonodaje, internih pravil in predpisov, spoštovanje zaupnosti podatkov, transakcij z osebami v posebnem razmerju z banko in ostalih primerih, kjer je možnost, da pride do različnih interesov.

⁸ Pojem likvidnosti se razlikuje v terminologiji računovodstva in bančništva. V računovodstvu govorimo o likvidnosti, kadar mislimo na možnost pretvorbe nedenarnih sredstev v denar in o plačilni sposobnosti, kadar mislimo na zmožnost poravnave obveznosti. Medtem ko v bančništvu govorimo o likvidnosti, kadar imamo v mislih sposobnost banke pri poravnavi svojih obveznosti oziroma plačilni sposobnosti in kadar govorimo o likvidnosti sredstev (Turk et al., 1999, str. 307).

Pri notranjem revidiranju banke je potrebno nameniti čas že preverjanju splošnih kontrol, kot so na primer (Turk et al., 1994, str. 123-124):

- *ali so dolžnosti razmejene*: zaradi narave poslovanja (poslovanje z denarjem) je potrebno v banki ločiti neposredno ravnanje z denarjem od evidentiranja in nadziranja. K ustreznemu razmejevanju dolžnosti pripomore uprava banke, ki imenuje sposobno in izkušeno poslovodstvo ter določi njihove dolžnosti in odgovornosti. Naloga višjega poslovodstva je med drugimi tudi, da v okviru postopkovnih kontrol poskrbi za ustrezno razmejevanje dolžnosti v banki. Tudi Banka Slovenije, ki kot glavni nadzornik bdi nad poslovanjem poslovnih bank, je v svojih priporočilih za opravljanje poslov trgovanja med drugim zahtevala funkcionalno in organizacijsko ločitev trgovanja banke na poslovni del (front-office) in zaledne službe (back-office). Vse bolj pa se pojavlja tudi zahteva po vzpostavitvi vmesnega oddelka »middle-office« (Šturm, 2003, str. 35-37);
- *ali obstaja dvakratno kontroliranje*: večina poslovnih dogodkov v bankah se odvija tako, da delo posameznega zaposlenega kontrolira še nekdo drug. S tem banka zagotavlja, da se preveri delovanje v skladu s predpisi, evidentiranje dela, da je poslovna sprememba do konca speljana. Naloga zaledne službe v banki je, da neprestano kontrolira transakcije (npr. popolnost dokumentacije, skladnost s tržnimi pogoji, spremlja tudi dospelost in plačila,...);
- *ali so evidence neodvisno usklajene*; evidence, ki jih dela posamezen zaposlen, preverja še nekdo drug, ki je popolnoma neodvisen od njega. S tem banka preprečuje zlorabe;
- *ali je za posamezna sredstva odgovornih več zaposlenih*;
- *ali se kontrolirajo zaporedne številke listin*; s pomočjo tega postopka lahko lažje poteka kontrola nad potekom posla oziroma preverimo, da je posel bil izpeljan do konca;
- *ali se spremlja delovanje zaposlenih zunaj banke*;
- *ali obstaja spreminjanje dolžnosti posameznih zaposlenih*.

Postopki in čas, ki ga notranji revizor nameni spoznavanju in preverjanju notranjih kontrol, je odvisen od velikosti in zapletenosti banke ter njenega računalniškega sestava, upoštevanja pomembnosti, vrste vključenih notranjih kontrol, narave dokumentacije o notranjih kontrolah in njegove ocene tveganja pri delovanju⁹. S preverjanjem notranjih kontrol se prepletajo naloge notranje revizije na drugih področjih: pomoč pri upravljanju s tveganji, preverjanje računovodskih izkazov in podobno. Njen cilj ni vzpostaviti notranje kontrole, temveč natančno oceniti učinkovitost sistema notranjih kontrol in s priporočili pomagati k izboljšanju njegovega delovanja.

⁹ Revizor mora pri svojem delu oceniti *revizijsko tveganje*, s katerim se srečuje in hkrati oblikovati postopke, ki ga zmanjšujejo na minimum. To je tveganje, da bo revizor podal napačno mnenje, če so navedbe v računovodskih izkazih pomembno napačne. Sestavljen je iz *tveganja pri delovanju*, ki predstavlja dovzetnost salda na kontu ali vrste poslov za napačno navedbo, ki je povezana z napačnimi navedbami pri drugih saldih ali vrstah poslov in je lahko pomembna, če ni ustreznih kontrol, *tveganja pri kontroliranju*, ki nastaja, kadar ureditev računovodenja in notranjega kontroliranja ne zaznata in popravita pravočasno napačnih navedb, ki so lahko pomembne in *tveganja pri odkrivanju*, ki predstavlja tveganje, da revizorjevi postopki ne bodo odkrili napačne navedbe pri saldu konta ali posla, ki lahko pomembno vplivajo na računovodske izkaze.

4.3. NOTRANJA REVIZIJA IN OBVLADOVANJE TVEGANJ V BANKI

4.3.1. Vrste tveganj pri poslovanju bank in njihovo obvladovanje

Za doseg ekonomskih in neekonomskih ciljev banke mora banka v skladu z Zakonom o bančništvu nenehno zagotavljati ustrezen kapital, glede na obseg in vrsto storitev, ki jih opravlja ter glede na tveganja, s katerimi je izpostavljena pri svojem poslovanju. Po sklepu o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02) je kapital banke določen kot vsota temeljnega in dodatnega kapitala banke zmanjšan za nekatere odbitne postavke¹⁰.

Temeljni kapital banke sestavljajo:

- vplačani osnovni kapital in kapitalske rezerve, razen na podlagi kumulativnih prednostnih delnic vplačanega osnovnega kapitala in z njimi povezanih rezerv,
- rezerve iz dobička,
- preneseni čisti dobiček iz prejšnjih let, ki je potrjen na skupščini banke (samo del, ki ne bo razdeljen),
- dobiček tekočega poslovnega leta po odbitku davkov in drugih dajatev, ki bremenijo dobiček, vendar le v višini 50 % (le ob koncu poslovnega leta se lahko uporabi višji odstotek),
- rezervacije za splošna bančna tveganja in druge postavke, ki so po lastnostih enake prej omenjenim.

Dodatni kapital I sestavljajo:

- znesek osnovnega kapitala, pridobljenega na podlagi kumulativnih prednostnih delnic in z njimi povezanih kapitalskih rezerv,
- podrejeni dolžniški instrumenti in
- druge postavke, ki so po lastnostih enake prej omenjenim.

Dodatni kapital II sestavlja podrejeni dolg z najmanj dveletnim pogodbenim rokom zapadlosti.

Poleg sestavin in načina izračuna kapitala Banka Slovenije predpisuje še druge kapitalske zahteve, kot so:

- *omejitve in zahteve pri izračunu kapitala banke*: temeljni kapital mora predstavljati vsaj 50 % vsega kapitala banke, kumulativne prednostne delnice s fiksnim donosom in podrejeni

¹⁰ Zakon o bančništvu našteva naslednje odbitne postavke pri izračunu kapitala:

1. naložbe banke v delnice oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, v katerih kapitalu je banka udeležena z več kot 10 %,
2. naložbe banke v delnice oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, ki niso iz 1. točke, v obsegu ki presega 10 % kapitala banke izračunanega pred odštetjem postavk iz 1. in 2. točke in
3. nelikvidna sredstva (naložbe banke v delnice borze, klirinško depotne družbe (KDD), terjatve iz naslova vplačil v jamstveni sklad pri KDD in druga sredstva, ki jih ni mogoče vnovčiti v času, ki je potreben zaradi pravočasne izpolnitve zapadlih denarnih obveznosti.

dolg I ne smejo presegati 50 % temeljnega kapitala in uporaba dodatnega kapitala I in II je omejena zgolj za pokrivanje tržnih tveganj pod določenimi omejitvami,

- *minimalni kapital*, ki nikoli ne sme biti manjši od minimalnega zneska osnovnega kapitala,
- *količnik kapitalske ustreznosti*, ki se računa kot razmerje med kapitalom banke in tveganjem prilagojene aktive povečane za drugim tveganjem prilagojene postavke in mora po 69. členu Zakona o bančništvu vedno znašati najmanj 8 %.

Tveganja so odvisna od splošnih ekonomskih razmer v državi in na tržiščih izven nje, na katerih banka posluje, od stopnje usmerjenosti finančnega trga, strukture finančnega trga, vrste bančnega poslovanja, njene velikosti, organizacijske in informacijske opremljenosti,... Rečemo lahko, da je predmet poslovanja bank »upravljanje s tveganji« (Plevnik, 1995, str. 21). Upravljanje s tveganji je proces, v katerem mora banka uskladiti izpostavljenost tveganjem s poslovno politiko banke, kratkoročnim ciljem doseganja stabilnosti dobička in in zagotavljanjem dolgoročne stabilne rasti.

Dimovski¹¹ našteva naslednja najpomembnejša tveganja, s katerimi se soočajo poslovne banke (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 134-135):

- kreditno tveganje,
- tveganje obrestne mere,
- likvidnostno tveganje,
- tečajno tveganje,
- politično tveganje,
- tehnološko in
- operativno tveganje.

4.3.1.1. Kreditno tveganje

Ne glede na dejstvo, da sodobne poslovne banke širijo paleto svojih storitev, ostaja zbiranje depozitov fizičnih in pravnih oseb in odobravanje posojil glavna postavka kreditnega portfelja banke¹². Tako tudi upravljanje s kreditnim tveganjem prejema veliko pozornost pri poslovanju banke.

Kreditno tveganje predstavlja tveganje, da posojilojemalec ne bo zmožen oziroma pripravljen izpolniti dogovorjenih obveznosti. Obveznosti se nanašajo na izpostavljenost banke do

¹¹ Dimovski v svojem delu navaja še drugo delitev vrst tveganj, ki so posledica modela TRICK. To je model, planiranja prihodnjih možnih situacij in načrta učinkovitega prilagajanja na njih, ki zajema pet glavnih dejavnikov, ki vplivajo na ugibanja o prihodnosti: Tehnologija, Regulacija, Obrestno tveganje (Interest), Bančne stranke (Clients) in Kapitalske zahteve. Z temi dejavniki pa je povezano tudi pet vrst tveganja, s katerimi se srečujejo banke (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 127).

¹² V skladu s Sklepom o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02) uvrščamo v okvir kreditnega portfelja tvegane bilančne in tvegane zunajbilančne postavke.

komitenta, ki nastane na podlagi posojilne pogodbe ali kakšne druge pogodbe (npr. pogodba o izdaji garancije, pogodba o odkupu terjatev, akreditivi, trgovanje s tujo valuto in podobno).

S kreditnim tveganjem sta povezani tudi *deželno* in *panožno tveganje*. Prvo nastaja pri mednarodnem poslovanju in predstavlja za banko tveganje v smislu, da posojilojemalec zaradi gospodarskih, političnih ali družbenih značilnosti države, iz katere prihaja, ne bo mogel poravnati obveznosti (Jerman, 1998, str. 141). Dimovski to tveganje pojmuje kot *politično tveganje* (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 150-151). Do panožnega tveganja pride, kadar se celotna panoga sooča z neugodnimi razmerami za poslovanje, ki je lahko pod vplivom nacionalnega ali svetovnega ekonomskega razvoja za to panogo.

Upravljanje s kreditnim tveganjem mora banka vključiti v splošni poslovni načrt in se v podrobnostih loči po posameznih bankah glede na naravo in zapletenost njihovih kreditnih funkcij in portfeljev. Za minimizacijo kreditnega tveganja pa mora vsaka banka sprva urediti ustrezne metode, ki omogočajo pravočasno prepoznavanje obstoječega in potencialnega kreditnega tveganja.

Nezadostno spremljanje ekonomskega okolja, ohlapni kreditni standardi, slabo upravljanje s kreditnim portfeljem in ostale okoliščine so tisti dejavniki, ki so negativno vplivali na poslovanje bank v preteklosti in hkrati razlog, da obstajajo številna priporočila nadzornih institucij (npr. Banka Slovenije), členi zakona in interna navodila bank za obvladovanje kreditnega tveganja v še sprejemljivih mejah za dolgoročno uspešno poslovanje banke. Baselski odbor za bančni nadzor omenja, da naj bi vsaka banka, ki deluje po načelu donosnosti, varnosti ter dolgoročne stabilnosti vzpostavila predvsem:

- *primerno okolje za obravnavo kreditnega tveganja;*

Uprava banke je dolžna, da najmanj enkrat na leto pregleda in poroča o strategiji banke za obvladovanje s kreditnim tveganjem. Velik delež odgovornosti pri izvrševanju strategije nosi poslovodstvo na nižjih ravneh banke, ki vzpostavlja ustrezne procese identifikacije, vrednotenja, spremljave in kontrole kreditnega tveganja. Posebno pozornost mora banka nameniti vsem novim produktom in aktivnostim ter z njimi povezanim novim tveganjem.

- *ustrezen sistem odobravanja posojil;*

Vsaka banka ima osnovna interna navodila (Za pomoč pri oblikovanju je Banka Slovenije izdala Priporočila za upravljanje z bančnimi tveganji.), ki dobro opisujejo kriterije in postopek za dodeljevanje posojil. Vključevati morajo tako informacije o pooblastilih kot pogoje, pod katerimi je posojilo lahko odobreno. Banka vzpostavi ustrezen notranje kontrolni sistem upoštevanja osnovnih načel pri odobravanju posojila, ki mora med drugim vključevati: namen in vir vračila posojila, plačilne navade komitenta pri prejšnjih poslih oziroma, kakšen je njegov sloves pri poravnavanju, če z njim banka prvič posluje, trenutna sposobnost vračila obveznosti, trenutni profil tveganja komitenta, kvaliteto in izterljivost zavarovanj, občutljivost komitenta na tržne razmere. Posebno pri novih komitentih mora biti banka pozorna tudi na povezanost komitenta z ostalimi dolžniki in povezanost z banko.

Pri odobravanju je potrebno upoštevati oblikovanje potrebnih rezervacij za identificirana tveganja, pričakovano izgubo in oceno, da višina kapitala zadošča za kritje nepričakovanih izgub. Po Sklepu o razvrščanju aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk banka oziroma njen neodvisni oddelek za ocenjevanje bonitete komitentov po pregledu finančnih in nefinančnih informacij, zavarovanj, izpolnjevanja obveznosti v preteklosti, deželnih tveganj v primeru, ko gre za tujega komitenta, vsakega komitenta razvrsti v eno izmed petih klasifikacijskih skupin, označenih od A do E. Banka glede na to, v katero skupino razvrsti komitenta, oblikuje določen odstotek potrebnih rezervacij, in sicer po naslednjih osnovnih kriterijih:

a) *v skupino A:*

- terjatve do komitentov, ki redno plačujejo svoje obveznosti ob zapadlosti oziroma izjemoma z zamudo do 15 dni,
- terjatve do Banke Slovenije in Republike Slovenije in
- terjatve zavarovane s prvovrstnim zavarovanjem¹³.

Za te terjatve, razen s Sklepom o razvrstitvi bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic imenovanih netveganih terjatev¹⁴ in terjatev na podlagi obresti in provizij, je banka dolžna oblikovati najmanj v višini **1 %** posebnih rezervacij glede na posebna tveganja, ki izhajajo iz posameznih poslov oziroma skupin posameznih poslov.

b) *v skupino B:*

- komitenti, ki svoje obveznosti poravnavaajo z zamudo do 30 dni, občasno z zamudo od 31 do 90 dni,
- terjatve, za katere banka predvideva, da bodo njihovi denarni tokovi pokrivali tekoče obveznosti, vendar je njihovo finančno stanje slabo, ni pa predvidevanj, da bi se v prihodnje še poslabšalo.

Za te terjatve banka oblikuje **10 %** rezervacije.

c) *v skupino C:*

- terjatve do komitentov, pri katerih denarni tokovi ne bodo zadoščali za redno poravnavanje obveznosti, njihovo finančno stanje je trenutno šibko, vendar ne kaže znakov, da bi se poslabšalo,
- komitenti so izrazito podkapitalizirani,

¹³ Kot prvovrstna zavarovanja Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic navaja: *bančna vloga, za katero obstaja s pogodbo določena obveznost, da se uporabi za poplačilo terjatve, vrednostni papirji Republike Slovenije, Banke Slovenije ter vlad in centralnih bank držav EEA in nekaterih z njimi povezanih držav OECD, nepreklicne garancije na prvi poziv bank, ki so pridobile dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev, prvovrstnih bank držav članic in prvovrstnih tujih bank, prvovrstni vrednostni papirji bank, s katerimi se trguje na finančnih trgih, nepreklicna jamstva Republike Slovenije, nepreklicna jamstva Slovenske izvozne družbe, družbe za zavarovanje in financiranje izvoza (Uradni list št. 24/02).*

¹⁴ Netvegane terjatve so: denar v blagajni, stanja na računih pri Banki Slovenije, terjatve do Banke Slovenije in Republike Slovenije, terjatve do Evropske skupnosti, vlad centralnih bank držav EEA in z njim primerljivih držav OECD ter opredmetena osnovna sredstva in neopredmetena dolgoročna sredstva.

- komitenti, ki nimajo zadostnih dolgoročnih virov sredstev za financiranje dolgoročnih naložb,
- terjatve do komitentov, od katerih banka ne prejema tekočih zadovoljivih informacij ali ustrezne dokumentacije v zvezi z jamstvi, terjatvami in viri za odplačilo,
- obveznosti poravnavaajo z zamudo od 31 do 90 dni, občasno pa tudi z zamudo od 91 do 180 dni.

Za te terjatve banka oblikuje **25 %** rezervacij.

d) v skupino D:

- terjatve, za katere obstaja velika verjetnost izgube,
- komitenti, ki so nelikvidni in nesolventni,
- terjatve, za katere je bila vložena prijava za začetek postopka prisilne poravnave ali stečaja,
- terjatve do komitentov, ki so v sanaciji oziroma postopku prisilne poravnave,
- so v stečaju,
- ki večkrat poravnavaajo obveznosti z zamudo od 91 do 180 dni, občasno tudi z zamudo do 365 dni, vendar banka pričakuje delno pokritje obveznosti.

Za te terjatve banke oblikujejo rezervacije v višini **50 %**.

e) v skupino E:

- terjatve do komitentov, za katere banka ocenjuje, da so nevračljive in ne bodo poplačane,
- ali je sporen kak element pravne podlage.

Za terjatve razvrščene v to skupino banka oblikuje **100 %** rezervacije.

Za nadomestila sklenjena na osnovi posojilne pogodbe (obresti, provizije in podobno) in so terjatve razvrščene v skupine slabše od B, torej za skupine C, D in E, banka oblikuje tudi 100 % izključene prihodke.

Da bi banka minimizirala kreditno tveganje, mora pri odobravanju posojil kot tudi pri nadaljnjem spremljanju naložb nenehno ocenjevati preveliko koncentracijo do posameznega komitenta, skupine povezanih komitentov, geografske regije, posamezne panoge, posamezne tuje države ali skupine držav, posamezne vrste kreditov ali posamezne vrste zavarovanja. Pretirana koncentracija povečuje občutljivost banke na neugodne razmere na področju, kjer so krediti skoncentrirani in na poslabšanje kvalitete zavarovanj. Zato mora banka skrbno oblikovati politiko sestavljenosti portfelja in posamezne omejitve do komitentov, skupin,... Posebno pozornost zaslužijo tudi osebe, ki so v posebnem razmerju do banke (npr. družinski člani), predvsem z vidika, da ne bi prihajalo do zlorab položaja.

Po prejemu kreditnega zahtevka komitenta banka oziroma njen oddelek za ocenjevanje bonitete (zaradi objektivnosti mora biti organiziran neodvisno od sektorja odobravanja naložb) najprej poda oceno o poslu in z njim povezano tveganje. V primeru, da je to za banko še sprejemljivo, pripravi kreditni referent ustrezen *kreditni predlog*, ki mora vsebovati vsaj osnovne pogoje za odobritev posla in osnovne podatke o komitentu. Predlog se v obravnavo posreduje ustreznemu organu, glede na višino izpostavljenosti banke do komitenta (npr.

kreditni odbor banke, razširjeni kreditni odbor, nadzorni svet). Odobren predlog je podlaga za nadaljnjo obdelavo: priprava posojilne pogodbe in zavarovanj.

Vso dokumentacijo je potrebno primerno dokumentirati oziroma voditi. V ta namen banke pripravijo *kreditne mape*¹⁵, ki so koristne tudi za nadaljnje spremljanje posla, saj so iz nje razvidni vsi pomembni splošni podatki o komitentu, podatki o trenutnem finančnem stanju komitenta in podatki posameznem poslu ter z njim povezanim zavarovanjem. Ustrezna dokumentacija je pomembna tudi v primeru, ko je potrebno izvesti sanacijo posojila in izterjati terjatve do komitenta.

- *vzdrževanje ustreznega sistema upravljanja, vrednotenja in spremljanja posojil;*

V času trajanja izpostavljenosti kreditnemu tveganju mora banka vzpostaviti sistem, ki omogoča neprekinjeno spremljanje portfelja. Ta sistem vključuje spremljanje poslovanja komitenta, spremljanje rednosti plačil, pridobivanje njegovih finančnih podatkov, ažuriranje kreditne mape, vodenje korespondence v zvezi z odplačevanjem. Informacijski sistem banke, ki ga spremljajo analitični postopki in metode, mora zagotavljati vpogled v celotno strukturo, kvaliteto in hkrati morebitno negativno koncentracijo kreditnega portfelja.

Banka mora pri rednem spremljanju komitenta nenehno ocenjevati tudi njegovo boniteto in tako preverjati ustreznost oblikovanih rezervacij in popravke. V primeru, da pri pregledu naleti na komitente, ki se jim je bistveno poslabšala bonitetna ocena oziroma naleti na slabe kreditne komitente, mora pravočasno začeti *postopek sanacije posojila*. Banke problem slabih kreditov rešujejo različno, običajno pa vzpostavijo poseben oddelek ali poseben sektor, kar je odvisno od velikosti banke.

- *primerne kontrole nad kreditnim tveganjem;*

Učinkovit nadzor nad upravljanjem s kreditnim tveganjem ter informacijski sistem omogoča upravi banke vpogled v kvaliteto portfelja banke in učinkovitost zaposlenih. Tu nastopi tudi neodvisna služba notranje revizije, ki s svojim delom pripomore k izboljšanju učinkovitosti sistema za upravljanje s kreditnim tveganjem.

¹⁵ Po Sklepu o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic Banka Slovenije predpisuje tudi vsebino vsake kreditne mape komitenta. Le-ta mora smiselno vsebovati: osnovne podatke o dolžniku (firma, sedež, število zaposlenih, lastniška struktura, vodstvo, posredne in neposredne kapitalske povezave), njegove glavne dolžnike, računovodske izkaze za zadnja tri leta, analizo in oceno finančno ekonomskega položaja dolžnika, seznam vseh bilančnih in zunajbilančnih terjatev (konto, partija), vlogo za odobritev posla in predlog strokovne službe, sklep organa pristojnega za odobritev posla ter pogodbo o sklenjenem poslu, analitično knjigovodsko evidenco, dokazila o zavarovanju ter dokumentacijo o realizaciji in drugo pomembno dokumentacijo. Vsaka banka sestavi Interna navodila za oblikovanje in vodenje kreditnih map, v katerih lahko določi še ostale potrebne sestavine.

4.3.1.2. Tveganje obrestne mere

Tveganje obrestne mere predstavlja tveganje zaradi nepričakovanih gibanj tržnih obrestnih mer in predstavlja enega izmed osnovnih problemov banke. Banka pridobiva sredstva po eni in posoja po višji obrestni meri. Zaradi neuskkljenosti dospelosti naložb in obveznosti vsako nepričakovano gibanje tržnih obrestnih mer vpliva na neto obrestno maržo¹⁶ v banki. V okviru tveganja obrestne mere govorimo o dveh vrstah tveganj (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 135):

- *tveganje refinanciranja*, o njem govorimo, kadar banka financira dolgoročne naložbe s kratkoročnimi obveznostmi;
- *tveganje reinvestiranja*, o njem govorimo, kadar banka financira kratkoročne naložbe z dolgoročnimi obveznostmi.

Za upravljanje s tveganjem obrestne mere banke uporabljajo različne metode in postopke (Jerman, 1998, str. 19):

- določitev meje izpostavljenosti,
- izdelavo sistema merjenja tveganj in standardov,
- postavitev meritvenih standardov za vrednotenje,
- izdelavo postopka poročanja in preverjanja s strani vodstva.

Tveganje obrestne mere in kreditno tveganje sta med seboj povezana. Posojilojemalec, ki je izpostavljen visokemu obrestnemu tveganju (npr. v primeru spremenljive obrestne mere), lahko zaradi tega močno poslabša svoj denarni tok in s tem sposobnost odplačila obveznosti do banke.

4.3.1.3. Likvidnostno tveganje

Likvidnostno tveganje je tveganje, da banka v določenem trenutku ne bo imela na razpolago dovolj sredstev za normalno poslovanje oziroma da ne bo mogla izplačati svoje dospele obveznosti. Do tega prihaja, ker banka najema kratkoročne vire sredstev in jih posoja na daljši rok. V primeru, da pride do večjega dviga vlog, koriščenja odobrenih posojil, poravnavanja obveznosti banke in podobno, se mora banka v primeru, da nove denarne vloge, odplačila posojil in dospelih vrednostnih papirjev in drugi viri banke ne zadoščajo za pokrivanje obveznosti, zadolžiti na denarnem trgu ali pa prodati svoje naložbe pod nominalno vrednostjo, da bi ostala likvidna.

Banka lahko likvidnostno tveganje zmanjša z ustrežno politiko upravljanja z likvidnostjo in viri sredstev ter tehnikami in postopki za učinkovito spremljanje, merjenje in nadzor

¹⁶ Neto obrestna marža je običajno predstavljena kot povprečni neto obrestni dohodek, ki ga dobimo kot razliko med prihodki iz naslova obresti in odhodki iz naslova obresti. Izračunamo jo s pomočjo naslednje enačbe: Neto obrestna marža = Neto obresti dohodek / Povprečna obrestovana sredstva (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 136).

trenutnega likvidnostnega položaja banke. Za zmanjšanje tveganja banka uporablja različne metode (Jeran, 1998, str. 16; Priporočila za upravljanje z bančnimi tveganji, 1998):

- preprečitev pretirane koncentracije vlog po posameznih institucijah, posrednikih ali vlagateljih, sklenitev dogovorov med banko in posredniki o pogojih in rokih sodelovanja ter obveznostih,
- minimiziranje odvisnosti od najemanja posojil na medbančnem trgu,
- vzdrževanje primerne vrednosti likvidnih sredstev: ohranjanje likvidnih sredstev običajno predstavlja izgubo zaslužka glede na druge naložbene možnosti, vendar zagotavlja banki hitro unovčljivost,
- nadzor posloводства nad časovno usklajenostjo sredstev in virov sredstev: banka dnevno spremlja operativno likvidnost (likvidnost potrebna za pokrivanje dnevnih odtokov). Redno mora spremljati časovni raspored tekočih in bližajočih denarnih tokov na strani sredstev in obveznosti do virov sredstev, obseg pokritja potencialnih denarnih odtokov z denarnimi pritoki v določenem obdobju, z hitro unovčljivimi sredstvi ter z gotovino ter pokritje denarnih odtokov z izposajo na medbančnem trgu, prodajo vrednostnih papirjev na borzi, dostopom do drugih virov sredstev in na podlagi sekundarne rezerve likvidnosti (kratkoročni vrednostni papirji centralne banke in države),
- z možnostjo finančne pomoči s strani povezanih oseb.

4.3.1.4. Tečajno tveganje

Banke del svojega prihodka ustvarijo s pomočjo poslovanja s tujimi valutami in iz naslova bančnih naložb in obveznosti, ki so denominirane v tuji valuti. Banke na primer kupijo tujo valuto po določenem tečaju in pričakujejo, da se bo tečaj gibal v dobro banke in jo bodo lahko prodale po višji ceni. V primeru, da banka nima usklajenih naložb in obveznosti v isti valuti, govorimo o neizravnani oziroma odprti tečajni poziciji.

Tečajno tveganje predstavlja tveganje izgube vrednosti sredstev oziroma dohodka zaradi nepričakovanih nihanj deviznih tečajev. V primeru neizravnane tečajne pozicije lahko vsaka sprememba tujih obrestnih mer na valuto, domačih obrestnih mer na valuto in tečajev vpliva na bančno poslovanje.

Banka minimizira izpostavljenost tečajnemu tveganju s postavitvijo ustreznih omejitev glede najvišje količine posamezne tuje valute, v kateri je banka izpostavljena in najvišjo izpostavljenostjo do tečajnega tveganja, ki ga je banka pripravljena prevzeti. Vzpostavljen mora biti tudi ustrezen sistem delegiranja pooblastil za trgovanje (višina pooblastil, opredelitev pooblaščenih enot in posameznikov, možnost nadaljnega delegiranja in omejitve pooblastil), računovodski in informacijski sistem posloводства za merjenje in spremljanje pozicij, tveganj in dobičkov ter ustrezen sistem nadzora nad upravljanjem s tečajnim tveganjem. Nadzor je namenjen zaščititi banke pred izkoriščanjem položaja in pooblastil ter nespoštovanjem politik in postopkov (Priporočila za upravljanje z bančnimi tveganji, 1998).

Veliko vlogo pri izboljšanju upravljanja s tečajnim tveganjem ima tudi neodvisna služba notranje revizije, vendar o tem več v nadaljevanju.

4.3.1.5. *Politično tveganje*

Politično tveganje Dimovski pojmuje kot tveganje »neizpolnitve obveznosti s strani tujega posojilojemalca zaradi vzrokov, ki nastanejo izven običajnih vzrokov kreditnega tveganja« (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 150). Deli ga na *vladno tveganje* (v primeru, ko je pri banki zadolžena tuja vlada) in *politično tveganje v ožjem pomenu* (v primeru negativnega političnega vmešavanja vlade v poslovanje bank).

Za zavarovanje pred političnim tveganjem mora banka spremljati skupno izpostavljenost do npr. komitentov iz manj razvitih držav, držav v kriznih situacijah... ter pri poslovanju z njimi zagotoviti ustrezno kritje iz lastnih sredstev (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 151).

4.3.1.6. *Tehnološko in operativno tveganje*

Po Saundersu prihaja do tehnološkega tveganja, ko investicija, ki jo banke namenijo v razvoj tehnologije, ne prinese pričakovanega znižanja stroškov oziroma pričakovanega povečanja prihodkov (Saunders, 2000, str. 110). Za konkurenčnost banke, stabilen razvoj je namreč potrebno nenehno vlagati v razvoj tehnologije, ki je glavni ključ za učinkovito poslovanje banke. V zadnjem času so banke temu področju namenjale veliko pozornosti in tako razvijale računalniško podporo, investirale v komunikacijski sistem ter razvijale informacijsko tehnologijo.

Z tehnološkim tveganjem je povezano tudi *operativno tveganje*. Le-to zajema izpad poslovanja banke zaradi večje zatajitve informacijskega sistema, naravne nesreče (npr. požar, poplave,...) in predvsem zatajitev sistema notranjih kontrol (prihaja do prevar, napak) ter upravljanja banke.

Poleg vseh že opisani vrst tveganj se pri poslovanju banke pojavljajo tudi druge vrste tveganja: kadrovske tveganje, tveganje skladnosti z zunanjo in notranjo regulativo, izgube dobrega imena, goljufij, kraj, sodnih sporov, vdorov v računalniški sistem...

4.3.2. *Vloga notranje revizije pri zmanjšanju tveganj*

Pri zmanjšanju tveganj poslovanja mora notranja revizija v svojem programu opredeliti natančen načrt in postopke za prepoznavanje tveganj in cilj pregleda na posameznih poslovnih področjih, metodologijo ocenjevanja tveganj in kontrolnih mehanizmov ter kriterije za ocenjevanje ustreznosti posameznih politik, postopkov in kontrol. Spoznati in oceniti mora:

- ali v banki obstajajo ustrezni postopki za pravočasno prepoznavanje tveganj;
- ali ima banka ustrezen sistem za upravljanje z vsemi prej naštetimi vrstami tveganj ter ga ovrednoti in spremlja z namenom ugotoviti pomanjkljivosti. V zvezi s tem preverja tudi ali se ta sistem in z njim povezane aktivnosti uporabljajo v vseh hčerinskih službah;
- ali zaposleni dosledno upoštevajo predpise, poslovno politiko banke in interna navodila za odobritev posojil: pridobitev ustreznih podatkov o komitentu, upoštevanje Interne tarife pri izračunu stroškov odobritve ali podaljšanja posojila, določanju obrestne mere,...;
- ali bonitetna ocena komitenta ustreza njegovim finančnim in nefinančnim podatkom ter ali je banka s tem oblikovala dovolj potrebnih rezervacij, ali banka upošteva predpise za razvrščanje aktivnih bilančnih in zunajbilančnih terjatev in ali banka dosledno oblikuje rezervacije potrebne za deželna tveganja;
- ali so kreditne mape popolne;
- ali banka za zavarovanje pred tveganjem upošteva predpise za izračun potrebnega kapitala, ki ga določa Zakon o bančništvu, ali dosledno sledi vsebini postavk pri izračunu kapitala, ki naj bi zadostoval za pokritje tveganj in ali banka dosega ustrezen kapitalski količnik;
- ali banka pravočasno zaznava slabe naložbe in kakšni so njeni nadaljnji ukrepi;
- ali banka ne pretirava pri pospeševanju kreditne aktivnosti, ki jo na eni strani spodbujajo želje po zvišanju bilančne vsote, po drugi strani pa preti nevarnost poslabšanja kvalitete kreditnega portfelja, ki se kaže v preveliki koncentriranosti naložb in slabih naložbah. Pri tem mora preveriti tudi ali se upoštevajo računovodske (ali so krediti ustrezno knjiženi in vrednoteni v knjigah) ter zakonske zahteve, ki urejajo to področje;
- ali so dolžnosti zaposlenih ustrezno razmejene; ali so ločene funkcije oblikovanja bonitetne ocene komitenta, priprava kreditnega predloga in ostale dokumentacije, odobritev naložbe in nakazila posojila;
- ali banka dosledno izvaja politiko in postopke likvidnosti in zagotavljanja virov sredstev;
- ali poslovodstvo dosledno nadzira časovno usklajenostjo sredstev in virov sredstev;
- ali so zaposleni pravočasno seznanjeni s politiko za zmanjševanje tveganj in omejitvami, ki jih morajo upoštevati tako pri kreditnem, tečajnem in ostalih vrstah tveganj;
- ali obstaja učinkovit nadzor poslovodstva nad pozicijami v tujih valutah;
- ali obstaja funkcionalna ločitev operativnih postopkov pri procesu trgovanja. Ločiti je potrebno postopke trgovanja od postopkov in nadzora v zaledni službi, računovodstva in spremljanja z namenom, da bi se zmanjšale možnosti za zlorabe in napake;
- ali so poročila poslovodstva v zvezi z upravljanjem s tveganjem ustrezna in natančna, v zvezi s to dejavnostjo morata biti namreč uprava banke in nadzorni svet redno obveščena.

Poleg področij poslovanja s tveganji banka opravlja tudi storitve v imenu in za račun pravnih in fizičnih oseb, kjer ponavadi ni izpostavljena večjim nevarnostim. Sem spadajo npr. storitve plačilnega prometa. Kljub temu morajo biti tudi tu vzpostavljene učinkovite notranje kontrole, ki zagotavljajo delo v skladu s predpisi in zmanjšujejo predvsem nevarnost zlorab in prevar. Notranji revizor mora preveriti naslednja področja (Turk et al., 1994, str. 130-131):

- ali je zagotovljeno, da so sredstva nakazana v skladu z navodili komitenta;
- ali je zagotovljeno, da se sredstva namenjena v tujino opravljajo za pravilne posle;

- ali je zagotovljena pravilnost evidenc o dobljenih sredstvih po lastnikih, namenih in rokih, razmejitev teh obveznosti bančnega kapitala in točen obračun prihodkov iz naslova teh storitev: banka ponavadi za tovrstno opravljanje storitev zaračuna provizijo;
- ali je zagotovljeno, da se sredstva vlagajo v skladu s pogodbami ali drugimi akti;
- ali je zagotovljena pravilnost evidenc, razmejitev teh sredstev od sredstev banke in natančnost obračunavanja prihodkov v korist pravnih in fizičnih oseb.

Pri naključnih ali rednih pregledih dejavnosti upravljanja s tveganji, ki jih izvaja služba notranje revizije, mora le-ta svoje ugotovitve in priporočila v zvezi z rezultati pregledov in nasveti za odpravo pomanjkljivosti pisno poročati članom uprave banke. V primeru, da ugotovi napake in zlorabe položaja zaposlenih, tudi če je to član uprave, mora brez pomislekov o tem poročati celotni upravi banke in nadzornemu svetu. Funkcija notranje revizije se čedalje bolj širi na področja revidiranja poslovođenja¹⁷, ki se ukvarja predvsem z vprašanji o učinkovitosti, delovni zmogljivosti, strateškem načrtovanju, kakovosti vodenja in učinkovitosti vodenja.

4.4. NOTRANJE REVIDIRANJE RAČUNOVODSKIH IZKAZOV V BANKAH

Banko, ki je nenehno podvržena številnim spremembam, mora za doseganje ciljev poslovanja usmerjati dobro odločanje in vodenje. Pri tem so lahko zelo koristne pravočasne, točne in poštene računovodske informacije. Le-te so rezultat dela računovodskega sistema, ki kot del informacijskega podsistema poleg obravnavanja knjigovodskih podatkov zajema tudi načrtovanje, nadzor in analize. Računovodski sistem vrednostno izraža poslovne procese in stanja (Turk et al., 2000, str. 45). Da bodo računovodske informacije in izkazi, ki so podlaga za nadaljnje odločanje, lahko čimbolj koristili pri odločanju, mora služba notranje revizije nameniti temu področju veliko pozornosti. Sprva mora preveriti delovanje računovodskih notranjih kontrol, katerih namen je, da se:

- uvedejo, odobrijo, opravijo in evidentirajo samo verodostojne in pravilne poslovne spremembe,
- le-te opravijo in evidentirajo tako kot so bile odobrene,
- možne napake pri tem odkrijejo čimprej, tako da se lahko sprejmejo ukrepi, ki bi preprečili njihov vpliv na pravilnost in zakonitost izkazovanja podatkov v računovodskih evidencah in izkazih.¹⁸

Preverjanje stopnje zanesljivosti in poštenosti računovodskih poročil, ki jih banka prikazuje, je predvsem naloga neodvisne zunanje revizije. Ker pa le-ta poteka enkrat letno, kot je po

¹⁷ Poleg revidiranja poslovođenja ločimo še tradicionalno *revidiranje računovodskih izkazov*, ki opredeljuje poštenost in pravilnost računovodskih poročil in *revidiranje poslovanja*, ki predstavlja podaljšano roko revidiranja izkazov in zajema: pregled usklajenosti z veljavno politiko in veljavnimi predpisi, preverjanje uspešnosti, učinkovitosti in primernosti sprotnega usklajevanja politike poslovođenja, preverjanje organizacijskih sestav ter ocenjevanje uresničljivosti postavljenih ciljev (Lešnik Korbar, 1998, str. 18).

¹⁸ Cilje delovanja notranjih kontrol v računovodskem sistemu sem omenila v točki 2.5., glej str. 11.

Zakonu o gospodarskih družbah¹⁹ določeno in še to razmeroma pozno, je za potrebe posloводства banke pri odločanju in z namenom varnega poslovanja dobro računovodska poročila preverjati tudi enkrat mesečno s pomočjo službe notranje revizije. V primeru, da obe službi revizije uporabljata isto metodiko revidiranja, se lahko zunanji revizor pri svojem delu opre na rezultate dela notranjega revizorja, vendar le v primeru, da so vsi postopki notranjega revidiranja ustrezno podprti z delovnim gradivom. Banka vodi poslovne knjige v skladu s Sklepom o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic, z določili Zakona o gospodarskih družbah in Slovenskih računovodskih standardov. V skladu s Slovenskimi računovodskimi standardi so računovodski izkazi banke: bilanca stanja, izkaz poslovnega izida, izkaz finančnega izida in izkaz gibanja kapitala.

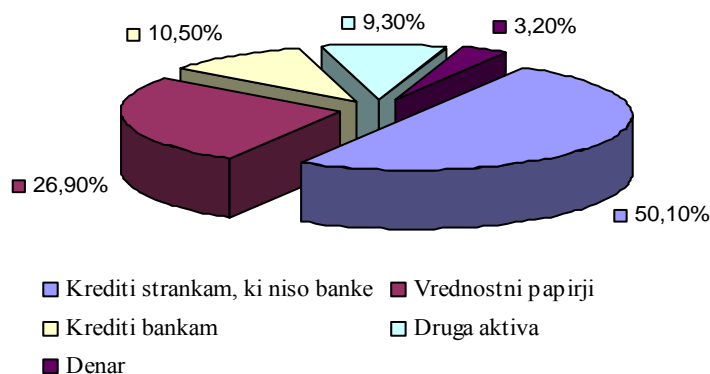
Posamezne postopke notranjega revidiranja računovodskih poročil banke je najlažje opredeliti s pomočjo postavk bilance stanja in izkaza uspeha (njuno vsebino sem prikazala v točkah 3.5.1 in 3.5.2). Največjo pozornost je potrebno nameniti postavkam, ki niso usklajene oziroma se pri njih pojavljajo nenavadna gibanja. V nadaljevanju bom predstavila posebnosti pri notranjem revidiranju postavk računovodskih izkazov v banki, ki predstavljajo največji delež in s tem lahko tudi največ prispevajo k sprejetju napačnih odločitev, ki temeljijo na teh izkazih.

4.4.1. Notranje revidiranje bilance stanja banke

4.4.1.1. Notranje revidiranje sredstev banke

Po podatkih Banke Slovenije med sredstvi v bilancah stanja slovenskih bank po stanju na dan 31.12.2001 predstavljajo v povprečju postavke kot prikazuje Slika 7.

Slika 7: Povprečna struktura sredstev bank v Sloveniji stanje na dan 31.12.2001

Vir: Podatki za slovenski bančni prostor, 2003.

¹⁹ Po Zakonu o gospodarskih družbah mora letne računovodske izkaze: velikih in srednjih delniških družb, velikih družb z omejeno odgovornostjo, povezanih družb in družb, katerih vrednostni papirji kotirajo na borzi, najkasneje v šestih mesecih po preteku poslovnega leta pregledati samostojno revizijsko podjetje v skladu s posebnimi predpisi.

Naj za vsako izmed postavk povem cilje notranje revizije in področja, ki jim mora notranji revizor nameniti pozornost:

a) Notranje revidiranje naložb v obliki posojil

Banka odobrava različne vrste posojil, ki se med seboj razlikujejo po zapadlosti in namenu. Tako ločimo kratkoročna posojila, katerih zapadlost je krajša od enega leta in dolgoročna posojila, ki zapadejo v plačilo v obdobju daljšem od enega leta. Po namenu se ločijo kot posojila namenjena za obratna sredstva, investicije v osnovna sredstva in stanovanjsko gradnjo, sanacijska posojila in podobno (Turk et al., 1994, str. 190-194). Kontni okvir za banke in hranilnice je oblikovan tako, da omogoča vodenje evidence posojil po vrstah in uporabnikih. Na podlagi *skupin kontov* banka vodi evidenco posojil po vrstah²⁰ (npr. skupini 42-kratkoročni krediti, skupina 51-dolgoročni krediti za obratna sredstva), s pomočjo *sintetičnih kontov* pa lahko razbere uporabnike posojil (npr. 510-dolgoročni krediti nefinančnim družbam). Vse to omogoča učinkovitejše spremljanje kakovosti portfelja banke.

Naloga službe notranje revizije je, da sprva preveri ali banka ustrezno upošteva postopke računovodskega kontroliranja, ki se nanašajo na razmejevanje dolžnosti med osebami, ki presojujejo posojilne zahteve, odobravajo posojila, skrbijo za instrumente zavarovanja, razpolagajo s sredstvi, nadzirajo uporabljanje posojil in knjižijo poslovne dogodke v zvezi s posojili (Turk et al., 1994, str. 191). Pri presojanju postavk v bilanci stanja je s postopki notranjega revidiranja potrebno:

- presoditi pravilnost tistih knjižb med letom, ki se nanašajo na umike sredstev, plačila obrokov in obračune obresti; preveriti je potrebno ali so obresti obračunane pravilno in v predvidenih rokih;
- presoditi resničnost obstoja in zneskov posojil v bilanci stanja; to vrsto preverjanja notranja revizija opravlja najlažje s pomočjo potrditve izpiska odprtih postavk posojila s strani komitenta. Notranji revizor mora preveriti ali je stanje posojil pravilno prikazano v poslovnih knjigah banke. Pri tem mora posebno pozornost nameniti medbančnim posojilom, kjer mora preverjati ali so saldi na vzporednih računih terjatev in obveznosti iz medbančnih razmerij usklajeni. V primeru, da ugotovi razlike, jih mora raziskati in o njih obvestiti nadzorne organe banke;
- ugotoviti vnovčljivost naložb oziroma resničnost izkazanih zneskov v bilanci stanja; to preverjanje spada med najpomembnejše naloge notranjega revizorja. Notranji revizor je zadolžen za pripravo metodike določanja popravka vrednosti in v skladu s tem izračunavanje potrebnega popravka vrednosti posojil, s pomočjo katerega prikažemo resnično vrednost posojil v določenem trenutku. Popravek vrednosti je odvisen od stopnje tveganja v določenem trenutku in v danih okoliščinah, od izkušenj iz prejšnjih obdobji oziroma od višine dvomljivih naložb, ki niso bile vnovčljive. Njegovo višino notranji revizor najhitreje izračuna s pomočjo ustreznih evidenc po številu dni zapadlosti zapadlih, a še neplačanih terjatev iz naslova posojil. Notranji revizor mora zato težiti k vzpostavitvi

²⁰ Kljub temu, da so posojila ločena po zapadlosti na dolgoročne in kratkoročne, lahko ustrezno analizo o zapadlosti posojil do enega leta in preko enega leta naredimo šele, ko so dolgoročna posojila ločena ustrezno glede na zapadlost (Turk et al., 1994, str. 190). Banke to izvajajo s pomočjo kontov tekoče zapadlosti.

tovrstne evidence in hkrati preverjati njeno zanesljivost. Kakšno višino popravka vrednosti dvomljivih in spornih terjatev ter katere terjatve bo banka odpisala, bo odločala skupščina banke;

- presoditi ali so naložbe prikazane v skladu s standardi.

b) Notranje revidiranje vrednostnih papirjev

Med vrednostnimi papirji je v glavnem zaslediti blagajniške zapise, državne obveznice in eskontirane menice. Med glavne naloge notranjega revidiranja te postavke bilance stanja, poleg osnovnega preverjanja, ali deluje računovodsko kontroliranje, spada še ugotavljanje, ali so vrednostni papirji vnovčljivi, ko zapadejo in ali je možno iz tega naslova pričakovati določene izgube.

Resničnost in poštenost prikazanega stanja notranji revizor preverja s tem, ko je prisoten pri popisovanju stanja vrednostnih papirjev ter s pomočjo preverjanja stanja na kontih z ustreznimi evidencami. Presoditi mora tudi obračune in vplačila obresti in drugih prihodkov, ki jih vrednostni papirji prinašajo, ali so bili vrednostni papirji v devizah preračunani v tolarje po veljavnem tečaju ter ali so bile o tržni vrednosti vrednostnih papirjev pridobljene informacije od bank in drugih institucij (Turk et al., 1994, str. 190).

c) Notranje revidiranje denarja

Omenila sem že, da mora banka del sredstev zadržati v obliki denarja ali vlog na vpogled pri drugih bankah, da bi zagotovila plačilno sposobnost. Pri tem banka dobi nižje prihodke, hkrati pa mora uvesti tudi dodatne varnostne ukrepe, ki bi preprečili zlorabe pri delu z gotovino in plačilnimi instrumenti, ki se glasijo na prinesitelja. Pri notranjem revidiranju denarnih sredstev mora revizor ugotavljati (Turk et al., 1994, str. 189-190):

- ali je računovodsko kontroliranje zanesljivo ter ali je s tem zagotovljeno pravilno evidentiranje denarnih sredstev in njihova uporaba;
- ali so evidence o prihodkih in stroških denarnih sredstev ustrezne;
- ali je prikazano stanje denarnih sredstev v poslovnih knjigah pravilno in resnično; notranji revizor je prisoten pri popisu denarnih sredstev, ki ga opravljajo popisne komisije, lahko pa organizira tudi nenapovedane popise;
- ali se upoštevajo predpisi povezani z denarnimi sredstvi; v skladu s predpisi je banka dolžna del denarja držati za zagotavljanje likvidnosti in notranji revizor mora preveriti ali je bila rezerva pravilno obračunana in vplačana na podlagi predpisanih stopenj in ali je stanje na izpisku skladno s stanjem v poslovnih knjigah;
- ali so devizna stanja obračunana po veljavnem tečaju, ali prihaja do nenavadnih prenosov denarja med enotami banke in podobno.

d) Notranje revidiranje drugih postavk iz aktive bilance stanja

Pomembne postavke tu predstavljajo terjatve, aktivne časovne razmejitve, razmejene tečajne razlike in ostalo. Med terjatve sodijo obračunane, a neplačane obresti, provizije in podobna nadomestila. Notranji revizor presoja ali izkazane terjatve dejansko obstajajo in ali so vnovčljive. Njihov obstoj preveri s pomočjo potrjenih obrazcev o stanju terjatev, ki jih pridobi

od posameznega komitenta. Hkrati mora preveriti obračune obresti glede načina obračuna, kontov, na katere se obresti in nadomestila knjižijo, upoštevanje doslednosti pri obračunih in podobno. Pozoren mora biti tudi na dvomljive in sporne terjatve ter preveriti mora ustreznost obračunanega popravka za njih in učinkovitost postopkov, ki jih banka namenja za njihovo vnovčitev. Pri teh postavkah igrajo pomembno vlogo tudi prehodni računi, kjer mora notranji revizor preveriti ali obstajajo vgrajeni postopki za njihovo razčiščenje in nuditi strokovno podporo zaposlenim na tem področju.

4.4.1.2. Notranje revidiranje obveznosti do virov sredstev banke

Po podatkih Banke Slovenije povprečno strukturo obveznosti do virov sredstev v bilancah slovenskih bank na dan 31.12.2001 predstavljajo: 68.4 % vloge nebančnega sektorja, 11.3 % vloge bančnega sektorja, 9.2 % kapital banke, 2.6 % obveznosti iz vrednostnih papirjev in 8.6 % druga pasiva. Naj predstavim postopke notranjega revidiranja za dve največji postavki obveznosti, vloge in kapital banke.

a) Notranje revidiranje vlog (depozitov)

Pri vlogah bančnega in nebančnega sektorja je potrebno upoštevati pomembnost le-teh pri zagotavljanju plačilne sposobnosti banke in s tem povezano usklajevanje z naložbami v posojila ter obresti, ki jih banka izplačuje vlagateljem. Uprava in poslovodstvo banke zato potrebujeta pravočasne in resnične informacije o vlogah, ko se odloča o likvidnosti banke. Prav tu nastopi služba notranje revizije. Njeno delo na tem področju je podobno kot pri ostalih postavkah bilance stanja, in sicer njene cilje predstavljajo ugotavljanje (Turk et al., 1994, str. 196-198):

- učinkovitosti sistema računovodskih kontrol in njegovo zagotavljanje pravilnosti evidentiranja prejetih vlog in z računov vlagateljev izplačanih zneskov: potrebno je preveriti učinkovitost obdelovanja listin, natančnost obdelovanja ter ali se vloge prejemajo in izplačujejo v skladu s predpisi in poslovno politiko banke. Pri izplačevanju vlog fizičnim osebam, kjer gre za delo z gotovino, mora banka zagotoviti dodatno varnost, notranji revizor pa mora v skladu s tem izvajati redne in izredne preglede in preizkušanja ali notranje kontroliranje na tem področju deluje;
- ali so saldi na kontih o vlogah pravilni: preveriti je potrebno usklajenost analitičnih in sintetičnih evidenc;
- ali banka pravilno razčlenjuje vloge in jih prikazuje v bilanci stanja v skladu s predpisi: vloge lahko delimo po kriteriju *vlagatelja*, kjer poznamo fizične in pravne osebe, glede na *valuto* sredstev, kjer so vloge lahko v tolarjih ali devizah ter glede na *ročnost*, kjer poznamo vloge na vpogled, vloge vezane do enega leta in vloge vezane nad enim letom. Pravilno prikazovanje po kontih in v bilanci omogoča pomoč upravi banke pri odločanju in poslovodstvu pri ugotavljanju tveganja likvidnosti;
- ali so obresti od vlog pravilno obračunane in knjižene na konte, ki jim pripadajo; v primeru napak ima banka lahko izgube in prav tako lahko pride do zlorab in prevar, pri

priznavanju obresti na napačne račune. V primeru deviznih vlog mora notranji revizor preveriti tudi obračun in knjiženje tečajnih razlik.

b) Notranje revidiranje kapitala banke

Že večkrat sem omenila pomembnost kapitalske ustreznosti banke ter prikazala osnove izračuna kapitala (glej točko 4.3.1, na str. 25). Naloge notranje revizije pri revidiranju kapitala se sicer ne razlikujejo od revidiranja kapitala pri ostalih gospodarskih družbah, in tako zajema ugotavljanje (Turk et al., 1994, str. 175-177):

- ali so obveznosti iz kapitala v poslovnih knjigah in bilanci stanja prikazane pravilno in popolno v dejanskih zneskih;
- ali so poslovni dogodki povezani s kapitalom skladni z zakonskimi določili, internimi predpisi banke in računovodskimi standardi.

Kapitalska ustreznost banke je pod nadzorom Banke Slovenije in je zato preverjanju pravilnosti postopkov obračunavanja le-te potrebno nameniti posebno pozornost, saj s tem služba notranje revizije pripomore tudi k zagotavljanju varnosti poslovanja banke.

c) Notranje revidiranje ostalih postavk obveznosti do virov sredstev

Ostale postavke pasive bilance stanja v bankah predstavljajo prejeta posojila, pasivne časovne razmejitve in druge obveznosti. Prejeta posojila banke predstavljajo obveznosti do Banke Slovenije iz naslova posojil primarne emisije, obveznosti iz naslova posojil pri drugih bankah, tujih bankah in drugih finančnih organizacij. Pri tem mora notranji revizor poleg učinkovitosti računovodskih kontrol preverjati (Turk et al., 1994, str. 198-199):

- ali so vse obveznosti pravilno prikazane in usklajene s posojilodajalci;
- ali so obresti in drugi stroški pravilno obračunani v skladu s posojilnimi pogodbami ter nadalje knjižene v breme odhodkov banke;
- ali so obveznosti do posojil v devizah prikazane po veljavnem tečaju in ali so tečajne razlike pravilno obračunane in knjižene med odhodke;
- ali so zapadle, a neplačane obveznosti prenešene na ustrezne konte;
- ali so usklajene analitične in sintetične evidence.

4.4.1.3. Notranje revidiranje možnih obveznosti banke

Tako imenovane zunajbilančne obveznosti oziroma potencialne obveznosti banke se prikazujejo v bilanci stanja ločeno. Postopki pri njihovem revidiranju so podobni kot pri notranjem revidiranju posojil komitentom. Tako je potrebno preveriti postopke odobritve teh obveznosti, ali obstaja ustrezna evidenca zunajbilančnih postopkov in podobno.

4.4.2. Notranje revidiranje izkaza uspeha banke

V izkazu uspeha banke največji del predstavljajo aktivne in pasivne obresti, ki jih banka obračunava za dana posojila in od prejetih vlog in posojil²¹. Pri tem je cilj notranjega revidiranja ugotoviti (Turk et al., 1994, str. 200-201):

- poštenost in resničnost celotnega zneska aktivnih in pasivnih obresti, pri tem je potrebno vključiti tudi prihodke iz naslova obresti, ki še niso vključeni v izkaz uspeha ter
- ali so obresti obračunane od vseh kategorij sredstev in obveznosti do virov sredstev v skladu s sklepom o politiki obrestnih mer. Notranji revizor preverja to s pomočjo izračuna povprečnega stanja kreditov in obveznosti do virov sredstev po kategorijah, odvisnih od obrestnih mer. Približen izračun obračunanih obresti dobi s pomočjo zmožka veljavne obrestne mere za posamezno kategorijo in povprečnega stanja kategorije. Zneski ne sovpadajo z dejansko obračunanimi obrestmi, so pa dober indikator napak v primeru večjih razlik.

Pri drugih prihodkih banke je potrebno preveriti predvsem ali so bili obračunani v skladu s posojilnimi pogodbami, ali so bili plačani ter ali so bili sprejeti ustrezni ukrepi s strani banke za njihovo vnovčljivost. Za preverjanje ostalih odhodkov banke pa je zopet najpomembnejše področje delovanja notranje revizije, preverjanje delovanja računovodskega kontroliranja.

4.5. NOTRANJE REVIDIRANJE IN POROČILA BANKE

Da je poslovanje bank v Sloveniji pod nadzorom centralne banke sem že povedala in eden izmed ukrepov predstavljajo z Zakonom o bančništvu in drugimi predpisi obvezna poročila bank o poslovanju. Notranja revizija je pri tem zadolžena za preverjanje zanesljivosti in popolnosti poročil v skladu s predpisi ter hkrati pravočasnosti poročanja banke.

V skladu s predpisi je banka dolžna pripravljati naslednja poročila:

- a) za poslovno leto banka sestavi **letno poročilo**, ki zajema računovodske izkaze v skladu s Sklepom o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic (v nadaljevanju: Sklep), ki zajemajo bilanco stanja, izkaz poslovnega izida, izkaz finančnega izida ter izkaz gibanja kapitala. Poleg računovodskih izkazov letno poročilo zajema pojasnila računovodskih izkazov, konsolidirane računovodske izkaze in pojasnila k njim ter poslovno poročilo. Letno poročilo mora biti opremljeno s podpisimi članovi uprave. Vsebovati mora tudi mnenje pooblaščenega revizorja na računovodske izkaze, posebno mnenje za potrebe obveščanja javnosti o poslovanju z vrednostnimi papirji ter informacijo o sprejemu letnega poročila s strani pristojnega organa banke. **Poslovno poročilo**, ki je del letnega poročila mora v skladu s Sklepom vsebovati naslednje postavke:

²¹ Objavljeni podatki Banke Slovenije kažejo sledečo povprečno strukturo odhodkov in prihodkov v izkazu stanja slovenskih bank po stanju na dan 31.12.2001. Odhodki: 58 % odhodki za obresti, 18 % splošni upravni stroški, 9 % neto odhodki za odpise in rezervacije, 7 % izguba iz finančnega poslovanja in 8 % ostali odhodki. Prihodki: 78 % prihodki od obresti, 9 % prejete provizije, 9 % dobiček iz finančnih poslov in 3 % ostali prihodki.

- poročilo o poslovanju banke za poslovno leto, ki vsebuje: opis splošnega gospodarskega okolja, poslovne usmeritve banke, pregled poslovanja banke, finančni rezultat banke, finančni položaj banke, pomembnejše podatke o poslovanju in nekatere kazalce poslovanja banke, delniški kapital banke, opis razvoja banke, osnovne podatke o skupini povezanih oseb;
- organe upravljanja banke,
- poslovno mrežo,
- organizacijsko shemo banke in skupine povezanih oseb.

Banka je dolžna v dveh mesecih po preteku koledarskega leta Banki Slovenije predložiti nerevidirane računovodske izkaze.

- b) mesečno in desetdnevna poročila o knjigovodskem stanju računov iz svojega knjigovodstva na obrazcih, ki so predpisani s Sklepom.
- c) v skladu z 91. členom Zakona o bančništvu morajo banke poročati o: kapitalu, kapitalski ustreznosti, kapitalskih zahtevah, izpostavljenosti, oceni kreditnih tveganj, likvidnosti, stanju neizravnanih postavk, vrednosti naložb v kapital nefinančnih organizacij in nepremičnine. S pomočjo teh poročil Banka Slovenije spremlja učinkovitost bank pri njihovem upravljanju s tveganji in zagotavlja varnost finančnega sistema.

O svojem delu mora notranji revizor vsakih šest mesecev izdelati poročilo o notranjem revidiranju, ki mora zajemati:

- opis vsebine opravljenih pregledov poslovanja,
- primernost in učinkovitost delovanja sistemov notranjih kontrol,
- kršitve in nepravilnosti, ki jih je notranja revizija ugotovila pri posameznem pregledu poslovanja in hkrati predložiti predloge za odpravo teh kršitev in nepravilnosti ter
- ugotovitve v zvezi z odpravo kršitev in nepravilnosti, ki jih je ugotovila notranja revizija.

Poleg tega mora izdelati tudi letno poročilo o notranjem revidiranju, v katerem povzame pomembnejše ugotovitve pregledov in pripravi rezultate letnega programa dela. Poročili mora predložiti upravi banke in nadzornemu svetu.

5. SKLEP

Namen mojega diplomskega dela je bilo prikazati, kako služba notranje revizije pomaga banki pri doseganju njenih ekonomskih in neekonomskih ciljev ter s kakšnimi posebnostmi se pri tem srečuje. V uvodnem delu sem prikazala osnovne opredelitve revizije, notranje revizije in finančnega sistema. Posebnosti notranje revizije banke izhajajo prav iz opredelitve poslovnih bank, njihovega pomena za gospodarstvo ter razlik med njimi in nefinančnimi poslovnimi sistemi.

Vsaka banka se pri svojem poslovanju srečuje z tveganji, ki vplivajo na njeno uspešno in varno poslovanje. Vrste in intenzivnost tveganj se razlikujejo glede na obseg poslovanja

banke in raznolikost storitev, ki jih banka ponuja. V razmerah poslovanja, ko prihaja do vse večje konkurence s strani drugih nefinančnih organizacij, novih zapletenih oblik tehnologije ter novih storitev, ki jih banke ponujajo, se le-te srečujejo tudi z novimi oblikami tveganj. Banke so tako postavljene pred dilemo. Na eni strani morajo tveganja do neke mere sprejeti in jih vključiti v svoje poslovanje, na drugi strani pa jim ista tveganja ogrožajo trajno in uspešno poslovanje. Zaradi navedenih dilem pri poslovanju in pomena bank je njihovo poslovanje pod nenehnim zunanjim in notranjim nadzorom. Zunanji nadzor izvajajo zunanji neodvisni revizorji in Banka Slovenije. Prvi so postavljeni z namenom zaščititi interese lastnikov in upnikov banke, druga pa tudi z namenom zaščititi celotni finančni sistem. Propad ene banke lahko namreč ogrozi poslovanje drugih bank in zmanjšanje zaupanja v celoten finančni sistem, kar se lahko odraža tudi v celotnem nacionalnem gospodarstvu.

Banka Slovenije s pomočjo Zakona o bančništvu in s svojimi predpisi nadzoruje poslovanje banke že s tem, ko je odgovorna za izdajo dovoljenja za poslovanje banke, z opredelitvijo kapitalske ustreznosti banke, rezerv, izvajanjem pregledov poslovanja in med drugim tudi z zakonom določa obvezno organiziranje službe notranje revizije. Slednja poleg uprave banke posloводства in notranjih kontrol oblikuje sistem notranjega nadzora banke.

Na splošno je pomen notranje revizije pridobil na pomembnosti in tudi v nefinančnih poslovnih sistemih, kjer zakonsko ni obvezna, uporabljajo njene storitve. Tudi manjši sistemi, čeprav v manjšem obsegu, se poslužujejo njenih storitev preverjanja, ocenjevanja in svetovanja, pogosto le s pomočjo zunanjih izvajalcev ali pa s pomočjo organiziranja posebnih kontrolorjev.

V bankah je organiziranost in pomembnost notranje revizije čedalje večjega pomena. Kot neodvisna štabna služba s svojo nepristranskostjo, strokovnostjo in odgovornostjo ščiti banko pred vplivom tveganj, preverja njeno kapitalsko ustreznost, skladnost poslovnih poročil z zakonom in predpisi, učinkovitost delovanja sistema notranjih kontrol. O svojih izsledkih poroča upravi banke in nadzornemu svetu banke ter hkrati predstavlja svoje predloge za izboljšanje in spremlja, kako jih ustrezni organi banke upoštevajo in izpolnjujejo. Zaradi pregleda nad celotnim poslovanjem banke in poznavanjem splošnih razmer v gospodarstvu, ki ga mora imeti notranji revizor pri svojem delu, se bivši notranji revizorji pojavljajo na mestih uprave banke. Vse to kaže na raznolikost storitev, ki jih notranji revizor nudi v pomoč pri odločanju in spremljanju poslovanja s strani uprave banke.

Z zakonsko predpisano notranjo revizijo v bankah, hranilnicah in zavarovalnicah je tudi njena organizacija vedno boljša. S strani Banke Slovenije in Inštituta za revizijo Republike Slovenije prihajajo razna priporočila in literatura, ki je v pomoč notranjim revizorjem. Povzamem lahko, da notranja revizija postaja ključen del vsakega poslovnega sistema, ki želi v konkurenčnih in nenehno spremenljivih razmerah poslovati uspešno in dolgoročno.

6. LITERATURA

1. Anadolli Sonja: Bančni nadzor in zunanje revidiranje bank s poudarkom na bankah v sanaciji. Zbornik 26. simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. Ljubljana: Koordinacijski odbor Zveze ekonomistov Slovenije ter Zveze društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije, 1994, str. 225.
2. Brečko Vlasta: Notranje kontrole v bankah. Banke in tveganja: 3. strokovno posvetovanje o bančništvu. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1997, str. 121-129.
3. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
4. Jerman Tamara: Revizijsko proučevanje in vrednotenje računovodskega sistema in notranjih kontrol bank. Specialistično delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 81 str.
5. Jerman Tamara: Pogled revizorja na bančna tveganja. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 89 str.
6. Kavčič Slavka: Pomen revizije za odličnost delovanja organizacij. 12. forum odličnosti in mojstrstva Otočec 2000. Otočec: Zveza ekonomistov Slovenije, Ministrstvo za znanost in tehnologijo in Gospodarska zbornica Slovenije, 2000. 148 str.
7. Koletnik Franc: Soodvisnost in različnost notranje in zunanje revizije. Zbornik referatov 5. letne konference revizorjev. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1999, str. 31-44.
8. Korbar Lešnik Boža: Nadziranje bančnega poslovanja. Revizor. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1998, 4-5, str. 7-35.
9. Krstov Ljupčo: Revidiranje delujočega računalniško podprtega informacijskega sistema. Revizor. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1992, 4, str. 4-25.
10. Majič Mojca: Prednosti in slabosti zunanjih izvajalcev notranjerevizijskih storitev. Zbornik referatov 3. letne konference preizkušenih notranjih revizorjev. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 2000, str. 45-52.
11. Perner Vili: Prednosti in slabosti zunanjih izvajalcev notranjerevizijskih storitev. Zbornik referatov 3. letne konference preizkušenih notranjih revizorjev. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 2000, str. 53-64.
12. Plevnik Jože: Revidiranje bank - varnost naložb in potencialne obveznosti. 27. simpozij referatov o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. Ljubljana: Koordinacijski odbor Zveze ekonomistov Slovenije, Zveze računovodij, finančnikov in revizorjev, 1995, str. 211-223.
13. Ribnikar Ivan: Denarni sistem in denarna teorija. 1. del: Denarni sistem. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1990. 322 str.
14. Saunders Anthony: Financial Institutions Management, a modern perspective. Third edition. Burr Ridge: Irwin, 2000. 742 str.
15. Suhadolnik Valenka: Uporaba storitev notranjega revizorja. Specialistično delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 82 str.
16. Šturm Rok: Middle office v poslovni banki. Bančni vestnik, Ljubljana, 2003, 6, str. 35-37.
17. Taylor H. Donald, Glezen G. William: Revidiranje: Zasnove in postopki. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1996. 1078 str.

18. Turk Ivan et al.: Finančno računovodstvo. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1999. 841 str.
19. Turk Ivan et al.: Notranje revidiranje poslovanja. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo in Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1994. 282 str.

7. VIRI

1. Kodeks notranjerevizijskih načel. Ljubljana: Inštitut za revizijo, 1998.
2. Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju. Zbirka. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2001.
3. Metodologija za sestavitev izkaza uspeha s podrobnejšo razčlenitvijo postavk. Ljubljana: Banka Slovenije, 2002.
4. Podatki za slovenski bančni prostor. Združenje bank Slovenije. [URL: <http://www.zbs-giz.si>], 15.07.2003.
5. Priporočila za opravljanje poslov trgovanja v bankah. Ljubljana: Banka Slovenije, 1997.
6. Priporočila za upravljanje z bančnimi tveganji. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998.
7. Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998.
8. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).
9. Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).
10. Sklep o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic (Uradni list RS. Št. 24/02).
11. Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk (Uradni list RS, št. 24/02 in št. 85/02).
12. Slovenski računovodski standardi. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 2001.
13. Standardi notranjega revidiranja. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, Slovenski inštitut za revizijo, 1998.
14. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99 in št. 55/03).
15. Zakon o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 45/01).